

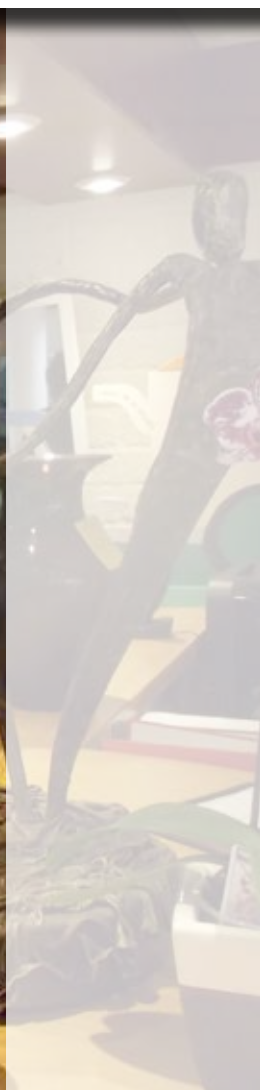
& Diakonie Parochie

Een uitgave
van het LKDB

**Jaargang 31
Nummer 4**

December 2018

Historische modellen van Diaconie. *Diaconie en Caritas al doende*

Diaconaal doen en maatschappelijke context

De inzet voor vluchtelingen en milieu

“We zetten samen een wereld van presentie neer en die is krachtig”

Arm in Arm Dongen ontvangt Antonius Prijs voor Diaconie 2018

Inhoud

Ter inleiding	1
Historische modellen van diaconie Deel I	2
Diaconale praktijken en hun maatschappelijk context	6
De inzet voor vluchtelingen en milieu	10
“We zetten samen een wereld van presentie neer en die is krachtig”	14
Boodschappen en koffie	18
Arm in Arm Dongen ontvangt Antoniusprijs voor diaconie 2018	20
De succesformule van Arm in Arm Dongen	21
Herdenken en gedenken	23
Caritas op postzegels	25
Ontmoetingskerk Dukenburg groene partner van European Green Capital	29
<i>Diaconaal doen doordacht</i> leidt tot bezinning	31
Reuzen voor het sociale domein nodig	34
Teveel kinderen in Nederland groeien op in armoede	35
Dienen, delen en doen	37
‘In staat van prediking’, boekbespreking van <i>Zielen winnen</i>	39
<i>Als God gebeurt</i> boekbespreking	41
Agenda & Weetjes	43
Colofon en logo	44
Advertorial Conferentie <i>Geloven in toekomst</i>	
Meditatief: <i>Arm zijn we niet</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

Als u dit nummer in de handen heeft is het jaar 2018 al bijna voorbij. U treft in dit nieuwe nummer van *Diakonie & Parochie* interessant leesmateriaal aan.

U wordt aan het denken gezet met het eerste deel van een serie over historische modellen van diaconie. Deze boeiende inktijk in het verleden zal in de komende jaargang in elk nummer een vervolg krijgen. De redactie handboek diaconiewetenschap heeft een derde boek *Diaconaal Doen doordacht* tot stand gebracht en u treft een reflectie aan over diaconale praktijken en maatschappelijke context. Met drie hongerdoeken als voorbeeld treft u een bezinning over de inzet voor vluchtelingen en het milieu als kern van diaconie. De eerste drie bijdragen aan dit nummer zijn bij uitstek diaconiewetenschap.

Verder leest u in dit nummer drie diaconale interviews, die het doen van caritas en diaconie concreet maken. We zetten de serie interviews met diaconale mensen voort met een gesprek met Veerle Rooze, directeur van het IDO Lelystad. U maakt kennis met de mensen van Arm in Arm Dongen, de winnaars van de Antonius Prijs voor Diaconie 2018 van het Bisdom Breda. Een derde verhaal, dat past in deze serie praktijken is afkomstig van pastor Jeanne van Rens over de bezinningstuin van de Ontmoetingskerk Dukenburg.

In dit nummer leest u veel over de praktijk van diaconie en caritas. Joep van Zijl geeft aan de hand van Caritas op postzegels een inzicht in de maatschappelijke betekenis van Caritas. De Caritas Campagne '*Share the Journey*' herdenkt de vele vluchtelingen die overleden zijn tijdens hun tocht naar Europa en maakt attent op een petitie. De Amsterdamse PCI is betrokken bij de vluchtelingen van We Are Here. Hester Oosterbroek geeft voorbeelden van de kerkelijke inzet rond kinderen in armoede. DerkJan Poel put uit zijn bundel diaconale voorbeelden, die gemaakt is bij het twintigjarig bestaan van het Diaconaal Steunpunt. U krijgt een kleine inktijk in de Sint Maarten Conferentie 2018.

Drie boekbesprekingen vragen uw aandacht. *Zielen winnen* van Erik Borgman blijkt een boek dat u niet mag missen. *Als God gebeurt* is een boeiend diaconaal boek met veel theologisch warme taal. *Diaconaal doen doordacht* leidt tot een bezinning over het hart van diaconie. Het nummer sluit af met nieuwtjes en weetjes en het gedicht op de achterpagina.

We zijn genooddaakt de prijs voor een jaarabonnement te verhogen naar 30 euro. Wij hopen dat u ons tijdschrift trouw blijft. Wij stellen uw mening erg op prijs. Voor al uw reacties en meningen kunt u ook terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Historische modellen van diaconie

Deel 1: Romeinse tijd en vroege middeleeuwen

Jan Maasen is medewerker Diaconie en missiesecretaris Bisdom Rotterdam

Vanaf het begin van het christendom is diaconie een wezenskenmerk van de kerk. Zorg voor mensen in nood behoort tot haar identiteit evenals liturgie, verkondiging en catechese. De wijzen waarop die zorg vorm kreeg, varieerden in de loop der tijd.

Ze waren afhankelijk van de heersende denkbeelden over armoede en arbeid in kerk en samenleving, als ook van de sociaal-economische en politieke omstandigheden. Zo hadden oorlogen, epidemieën en natuurrampen als overstromingen of droogteperioden hun weerslag op de economie en het aantal armen. In tijden van crises nam het beroep op de armenzorg toe, maar stonden ook de beschikbare middelen onder druk. Dat leidde tot aanpassingen en de ontwikkeling van nieuwe vormen. Deze serie artikelen schetst beknopt de geschiedenis van diaconie en christelijke armenzorg. Elke periode belicht een karakteristieke vorm van diaconie als 'historisch model'.

Bijsluiter

Een indeling in perioden en modellen heeft didactische voordelen. Toch is een waarschuwing op zijn plaats. De perioden lopen in elkaar over en houden zich niet aan de strakke grens van een jaartal. Dat geldt ook voor de historische modellen. Die gaan vaak als een onderstroom door in een volgende periode. Instellingen voor armenzorg leidden soms een lang leven, waarbij de methoden van hulpverlening veranderden. Voor de eerdere perioden zijn minder en beperktere bronnen beschikbaar dan voor latere tijdvakken. De afstand tussen de toenmalige ideeënwereld en nu is ook groter. We zijn geneigd om die perioden te bekijken door onze moderne bril.

Vroege kerk tot einde Romeinse Rijk (-476): de bisschop als vader van de armen

Het christendom begon als een arme beweging. Petrus vertrok met een aantal vissers van Jerusalem naar Antiochië. Vandaaruit verspreidde het christendom zich verder naar Edessa en naar Rome. In de tweede eeuw besloten de Romeinse keizers de christenen te gaan vervolgen, omdat ze staatsgevaarlijk werden. In het Romeinse rijk was er ruimte voor andere godsdiensten, zolang men de keizer maar vereerde. Dat weigerden de christenen. Juist door de vervolgingen groeide de aanhang. Tertullianus (gestorven na 220) zei: "Het bloed van de martelaren is het zaad der kerk". Minstens zo belangrijk voor de groei van het christendom was de zorg voor armen, zieken en vreemdelingen. Dat riep bewondering op bij hun omgeving, aldus Tertullianus: "Zie, hoe zij elkaar liefhebben". Als ideaalbeeld voor de vroege christengemeenschappen gold de schets uit Handelingen 2 en 4. Het belang van die diaconale zorg bleek ook uit de nauwe verbinding met de eucharistie, het centrum van het christelijke gemeenschapsleven. Dit was een echt liefdesmaal. De gaven die werden meegebracht, werden verdeeld onder de aanwezigen en bezorgd bij die behoeftigen die niet aanwezig konden zijn. Daarbij was een belangrijke rol weggelegd voor de diakens.

Aalmoezen

Een andere diaconale praktijk was het geven van aalmoezen. Armen waren daarbij niet louter objecten van liefdadigheid. Door aalmoezen aan te nemen en voor de rijken te bidden, reddden de armen de rijken en verschaften hen "een woonrecht in de eeuwige tent" (Clemens

Caritas zoals aanwezig in kantoor RK Bisschoppenconferentie in Utrecht (Fotograaf: Hub Crijns)

van Alexandrië). Over de hoogte van een aalmoes ontstond veel discussie. Johannes Chrysostomos vond, dat rijken minstens een derde van hun vermogen moesten besteden. Anderen relativeerden die eis. Een aalmoes moest komen uit de overvloed en de rijken moesten een leven kunnen voeren volgens hun stand. De situatie van de kerk veranderde toen het christendom erkend werd in de vierde eeuw. Met het edict van Milaan (313) maakte Constantijn een einde aan de christenvervolgingen. Dat had grote gevolgen voor het christendom. De bisschoppen gingen zich kleden als Romeinse senatoren en trokken het purper aan. Ze kwamen ook steeds meer uit de hogere lagen. Bisschop Paulinus van Nola (353-431) bijvoorbeeld was schatrijk.

Xenodochia

Die veranderingen leidden tot een identiteitscrisis. De christenen groeiden in aantal, in invloed en in vermogen, maar lazen in de schrift dat hun Heer geen steen had om zijn hoofd op te leggen. Toen de hogere kerkleiding zich ging kleden als senatoren, riep dat de vraag op wie ze dan zijn als navolgers van Christus en hoe ze om moeten gaan met hun vermogen. Augustinus van Hippo en Paulinus van Nola zochten naar een antwoord. Christenen moesten vooral niet doen wat de Romeinse keizers altijd hadden gedaan. Zij hadden het Colosseum opgericht om het volk spelen te verschaffen en zichzelf vereeuwigd in grote standbeelden. De christenen besloten iets totaal anders met hun vermogen te doen. Voor hen werd de arme hun ideologie. Vanaf

de vierde eeuw zien we vooral in het oosten van het Romeinse Rijk de opbouw van instituties voor de verzorging van zieken, armen en reizigers, met name pelgrims. De behoefte aan dergelijke instellingen groeide in die tijd sterk door de opkomst van pelgrimstochten naar het Heilig Land, in navolging van Constantijns moeder Helena. Deze instellingen werden *xenodochia* genoemd (letterlijk: vreemdenherberg), in het Latijn vertaald als *hospitium* of *hospitale*. Inderdaad is dit de voorloper van ons woord hospitaal. Een *xenodochium* richtte zich niet alleen op zieken. Het was een gasthuis voor iedereen die onderdak behoefde: pelgrims, en al snel zieken, ouderen en armen. Deze instellingen lagen gewoonlijk in de nabijheid van een kerk of het bisschopshuis. Ook als ze door particuliere gelovigen waren gesticht, stonden zij onder bisschoppelijk toezicht. Ze kwamen vooral voor in het Oostromeinse rijk, en drongen pas langzaam door in het westen. Een uitzondering vormde het ziekenhuis voor melaatsen, dat Fabiola, een dochter uit een rijke familie, in 399 in Rome stichtte. De oprichting van *xenodochia* en andere instellingen is een van de vernieuwingen van het christendom op het gebied van de armenzorg. De verantwoordelijkheid kwam meer en meer bij de bisschop te liggen als "vader van de armen". De diakens werden helpers van de bisschop en raakten op de achtergrond. Bij dat alles is belangrijk te weten, dat de kerk nog niet georganiseerd was in territoriale parochies. Dat zou pas in de volgende periode gebeuren. De kerk was gecentreerd rond de bisschop.

De vroege middeleeuwen (500 – 900): 'verkleustering' van de diaconie

Na de val van het Romeinse Rijk en de instroom van Germaanse volken veranderde de samenleving in West-Europa sterk. Steden ontvolkten, de bevolking nam af, grootgrondbezit kwam op. De kerk met haar instellingen en structuur zorgde in deze situatie voor continuïteit. De bisschoppen kwamen vaak voort uit de adel en oefenden meer en meer

macht uit, deels gebaseerd op eigen middelen van de kerk, deels verkregen uit schenkingen door de koning.

Tot diep in de zevende eeuw bleef de armenzorg het domein van de bisschop. Talrijke bepalingen van Gallische concilies en synoden wijzen daarop. Zo verlangde het Concilie van Orléans in 511 van de bisschop, dat hij zich ontfermde over de armen en zieken, die niet konden werken. Het Concilie van Tours besloot in 567, dat “elke *civitas* haar arme en behoeftige inwoners op passende wijze moet voorzien van voedsel, zoals ook de priesters op het platteland hun armen moeten voeden. Daarmee moet het rondtrekken van deze armen door vreemde *civitates* verhinderd worden”. Op welk gebied dit woord ‘*civitas*’ precies betrekking heeft (bisdom?, parochie?, stad?, dorp?), is een twistpunt onder geleerden. Duidelijk is, dat men streefde naar een dekkende zorg, die voorkwam dat armen moesten gaan zwerven om hulp te vinden.

Uit verschillende heiligenlevens van bisschoppen blijkt dat de bisschop nog steeds gold als ‘vader van de armen’ en het bezit van het bisdom ook als armengoed werd gezien. Het bekendste voorbeeld is dat van de H. Martinus van Tours.

In de loop van de tijd werden de Frankische koningen steeds machtiger en gingen zij ook een rol spelen op het gebied van de armenzorg. In de vorstenspiegels werd het doen van werken van barmhartigheid onderdeel van het koninklijke dienstambt. De koning werd beschouwd als ‘beschermers van de armen’. Dat vertaalde zich ook in verschillende rechtsregels rond armenzorg en concrete maatregelen ten gunste van armen in tijden van hongersnood.

Instellingen voor armenzorg

De instellingen voor armenzorg in deze periode bouwden deels voort op die uit de vorige periode, en waren deels nieuw. Denk allereerst aan de *xenodochia*. Halverwege de achtste eeuw kwamen deze gasthuizen voor armen, pelgrims en zieken in 34 plaatsen in Gallië voor. Een deel stond onder bisschoppelijk toezicht en was kerkelijk eigendom, zoals in het oosten. Andere *xenodochia* waren gesticht door koningen, door hun echtgenoten

Bisschop, theoloog en Kerkvader Augustinus van Hippo, zoals verbeeld door Philippe de Champaigne (1645-1650) (Fotograaf onbekend)

of door hoge edelen en stonden onder leiding van clerici of monniken. Door allerlei factoren verdwenen deze instellingen rond 800. Een tweede type zijn de *matricula*. Letterlijk betekent dat: lijst. Al vrij vroeg was in de christelijke armenzorg de gewoonte ontstaan om lijsten van armen op te stellen. Zo kregen men een goed overzicht van de hulpbehoeften en kon men onderscheid maken tussen armen, die voor ondersteuning in aanmerking kwamen en degenen, die daarvan moesten worden uitgesloten. In de zesde eeuw stond in Gallië ‘*matricula*’ voor een instelling, die zorg droeg voor de ondersteuning van een bepaalde groep armen. De middelen daarvoor werden meegebracht door de kerkangerezen, kwamen uit grote schenkingen of uit het kerkelijk vermogen. Niet alleen bisschopssteden of pelgrimsoorden hadden een *matricula*, ook andere steden en grote dorpen. Soms werd met *matricula* ook het huis aangeduid, waar de armen zich ophielden of woonden. Vaak lag dit huis bij de ingang van de kerk. Het aantal armen op de lijst of in het huis was beperkt en varieerde tussen twaalf en veertig. De criteria

voor opname zijn onduidelijk. In de loop der tijd maakten armen plaats voor kostkopers (proveniers).

Tenslotte hadden sommige steden ook een eigen leprozenhuis buiten de stadsmuren. Melaatsen werden afgezonderd van de rest van de bevolking, om te voorkomen dat anderen zouden worden besmet met deze ziekte. Diaken Adalgisel Grimo uit Verdun bedacht in zijn testament uit 634 onder meer drie leprozenhuizen, waaronder een in Maastricht. Tot in de veertiende eeuw zouden leprozenhuizen de enige gespecialiseerde vorm van ziekenhuis zijn.

Kloosters

Eind derde eeuw was in het oosten van het Romeinse rijk het kloosterleven ontstaan. Enkelingen trokken zich in de woestijn terug om daar een leven van vrijwillige armoede en gebed te leven. De kluizenaar Antonius (251-356) was een van de eersten, die zijn bezittingen verkocht en aan de armen gaf. Zij kregen volgelingen en leerlingen, waardoor er kleine gemeenschappen van gelijkgezinden ontstonden. Uit dit individuele ascetendom ontwikkelde zich het georganiseerde kloosterleven. Hiervoor werden regels opgesteld. Pachomius en Basilus deden dat in het oosten, Augustinus en een eeuw later Benedictus in het westen. De kloosters van deze beschouwende orden werden vaak ver van de bewoonde wereld gesticht, waar de monniken een leven volgens een speciale dagindeling konden leiden die helemaal gewijd was aan gebed en beschouwing. Al snel trokken zij bezoekers aan: pelgrims en andere reizigers, armen, bedelaars. Daarvoor werden gasthuizen ingericht bij het kloostercomplex. Zo ontstond er een derde model van christelijke armenzorg: naast individuele naastenliefde en caritas vanuit de lokale (bischops-)kerk ontwikkelde zich een gemeenschappelijk verzorgde armenzorg vanuit de kloosters. Omdat Christus ook ontmoet kon worden in de arme, werd het praktiseren van de werken van barmhartigheid deel van het monnikenleven en kreeg het in twijfelgevallen zelfs voorrang boven het eigen gebedsleven. Daarom neemt in de regel van Benedictus de gastvrijheid, ook voor armen, zo’n belangrijke plaats in. En werden er aparte broeders aange-

steld om naast de abt zorg te dragen voor de gasten.

Ierse monnikenkerk

In de missionering van de Franken, Friezen en andere Germaanse volken in Noordwest Europa hebben de Ierse monniken een belangrijke rol gespeeld. De Ierse kerk was een monnikenkerk. Ook Willibrord, zelf een Engelsman, was hierdoor gevormd. Op verschillende plaatsen in de huidige Benelux vestigde hij een klooster als steunpunt voor de missionering.

Al in 698 werd vermeld dat er bij de abdij in Echternach een gebouw stond waar de monniken zich ontfermden over de pelgrims en waar armen om aalmoezen kwamen vragen. Dat zal bij zijn andere vestigingen, b.v. in St. Odiliënberg, niet anders zijn geweest. De Karolingische hervorming van 816 verplichtte elk Benedictijnerklooster, evenals de stichtingen van kanunniken en nonnenkloosters, om een ‘*hospitale pauperum*’ te hebben, waar gastvrijheid aan de armen kon worden geboden. Dat werd gefundeerd met een verwijzing naar Mt. 25. Hiervoor zou een tiende van alle inkomsten (opbrengst van de oogst, schenkingen en aalmoezen) moeten worden aangewend. De bronnen wijzen uit, dat aan het eind van de negende eeuw de kloosters de dominante actoren waren in de armenzorg. Het paradoxale van de kloosters is, dat zij voortkwamen uit het streven naar vrijwillige armoede van de individuele monniken, maar dat zij als instelling rijkdommen vergaarden door eigen arbeid op het land en door schenkingen. Je ziet dan een continue golfbeweging optreden van hernieuwde strenge kloosterregels, gevolgd door verwatering van de oorspronkelijke idealen, waarop een beweging terug naar de bron volgt. Kloosters worden vernieuwd (strenge observantie) of er ontstaan nieuwe (armoede)bewegingen.

Literatuurtip (en belangrijke bron voor dit artikel)
Bernhard Schneider, ‘*Christliche Armenfürsorge. Von den Anfängen bis zum Ende des Mittelalters*’, Freiburg, 2017.

Diaconale praktijken en hun maatschappelijke context

Trinus Hoekstra is als diaconaal specialist werkzaam bij Kerk in Actie

In het derde deel van het begin 2018 verschenen *Handboek diaconiewetenschap – Diaconaal doen doordacht* worden tien diaconale praktijken beschreven van Schuldhulpmaatje tot Groene kerken.

In een apart hoofdstuk heeft de redactie zich geconcentreerd op de vraag hoe deze praktijken zich verhouden tot de maatschappelijke context, waarin ze zich afspelen. Dit artikel beschrijft wat de redactie is opgevallen.

Participatiesamenleving en zelfredzaamheid

De in het handboek beschreven diaconale praktijken spelen zich af in wat we de afgelopen jaren de 'participatiesamenleving' zijn gaan noemen. Het oogmerk hiervan is sinds de aankondiging ervan op Prinsjesdag 2013 de vervanging van de verzorgingsstaat door een staat, die zich als eerst verantwoordelijke terug trekt uit het sociale domein, om deze verantwoordelijkheid meer neer te leggen bij de burgers en hun sociale netwerken. Het begrip 'zelfredzaamheid' neemt hierbij een sleutelpositie in. De eerste verantwoordelijkheid ligt bij zelfredzame burgers. De argumenten voor de vervanging van de verzorgingsstaat zijn de toegenomen mondigheid van moderne burgers en kostenoverwegingen. Bij deze laatste gaat het met name om het probleem van de betaalbaarheid van de verzorgingsstaat. Dit probleem lijkt opgelost te kunnen worden door de verantwoordelijkheid voor de sociale kwaliteit van de samenleving meer bij de burgers zelf neer te leggen, in de wijze waarop ze verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf en voor anderen.

Een belangrijke aanname hierin is dat iedere burger beschikt over een sociaal netwerk op

grond waarvan deze op adequate wijze verantwoordelijkheid voor zichzelf en voor anderen kan nemen en dragen. Deze aanname roept vragen op, omdat de toegenomen mondigheid van de burger gepaard is gegaan met individualisering, en ten gevolge daarvan erosie van het sociale weefsel. Daarnaast is er nog iets anders aan de orde. Kritische waarnemers van de ontwikkelingen stellen de vraag of de overheid burgers werkelijk de ruimte geeft, en burgers ook in staat stelt om de ruimte te nemen. Men mist het bevorderen van het laatste door middel van voorlichting en facilitering van initiatieven van onderop. Volgens deze critici trekt de overheid zich terug, en blijft ze tegelijkertijd in de regierol als voorschrijvende overheid.

Verhouding tussen overheid en burger

Bij de beschrijving van deze problematiek wordt in het hoofdstuk bijzonder hoogleraar Actief Burgerschap Monique Kremer aangehaald. Zij heeft er in haar oratie, bij haar aanvaarding van het bijzonder hooglerschap aan de Universiteit van Amsterdam in 2016, op gewezen dat de beleidssocioloog Van Doorn in 1978 schreef dat de verwachtingen ten aanzien van de verzorgingsstaat te hoog gespannen waren en ten aanzien van de burgers te laag. Volgens Kremer is nu het radicaal omgekeerde het geval. Van de burgers wordt in het kader van de 'participatiesamenleving' teveel verwacht en van de verzorgingsstaat te weinig. In de huidige tijd moet het volgens Kremer niet alleen gaan over meer of minder overheid, maar over welke overheid nodig is. Bij de beantwoording van die vraag zal het volgens haar moeten gaan om een overheid die mensen kan verbinden en écht kan laten aansluiten bij een veranderende samenleving.

Trinus Hoekstra (tweede van links) tijdens de presentatie van het handboek diaconiewetenschap *Diaconaal doen doordacht* (Fotograaf: Peter de Bie)

In plaats van bezuinigingen kan dat juist noodzakelijke investeringen met zich mee brengen.

De praktijken en de 'participatiesamenleving'

De redactie constateert dat er in de beschreven diaconale praktijken van *Diaconaal doen doordacht* veel vrijwilligers betrokken zijn. Dit fenomeen komt in relatie tot de huidige 'participatiesamenleving' in een bijzonder licht te staan. Het lijkt erop te wijzen dat kerken de 'participatiesamenleving' gezien hun diaconale praktijken op een bepaalde manier voorstaan en omarmen. Want als het in de 'participatiesamenleving' volgens overheidsbeleid een tendens is om burgers als vrijwilligers in te schakelen bij sociale thematieken, dan lijkt het in het diaconaat - getuige de vele vrijwilligers actief bij de praktijken - een tendens om zich hierbij aan te sluiten. Tegelijkertijd blijkt echter wanneer de praktijken nader onder de loep genomen worden, dat deze tendens in verscheidene situaties omgeven is met tal van vragen.

Daarbij valt vooral op dat in de beschreven praktijken directe nood een belangrijke impuls vormt om tot actie te komen. Het gehoor geven aan die impuls zou je in het licht van de beschreven praktijken een belangrijke kracht van het diaconaat kunnen noemen.

In samenhang met deze impuls komen praktijken van lobby en pleitbezorging tot uitdrukking. Deze praktijken zijn dan vooral gericht op het realiseren van betere hulp

vanwege de overheid in relatie tot de nood waarmee men in de praktijken geconfronteerd wordt.

Een zwak punt vormt in de praktijken het veelal ontbreken van een maatschappij-analyse, waarmee de diaconale inzet ook gericht kan worden op in ieder geval het creëren van een besef van de noodzaak tot verandering van een maatschappelijke situatie die nood voortbrengt. Het ontbreken van die analyse lijkt te leiden tot een houding waarin men de maatschappelijke situatie als een gegeven beschouwt. Het brengt in verschillende diaconale praktijken te weeg dat men zich weinig kritisch verhoudt tot de maatschappelijke context met als risico dat men eerder meegezogen wordt in maatschappelijke ontwikkelingen, dan dat men er bewust en kritisch in participeert. In een aantal praktijken wordt dat risico onderkend, maar veel verder dan die onderkenning lijkt men dikwijls niet te komen.

De (on)verstaanbaarheid van 'helpen onder protest'

Dit risico kan geïllustreerd worden aan de beschreven praktijk van *diaconie en materiele hulpverlening*. In de beschrijving wordt gerefereerd aan de uit 1987 stammende term 'helpen onder protest', waarmee sociale zekerheid als gunst werd afgewezen, en een door de overheid gegarandeerd recht op sociale zekerheid werd bepleit. Noodhulp zou daarom samen moeten gaan met een protest tegen de oorzaak van deze nood. De vraag is nu hoe

dit protest kan klinken in de 'participatiesamenleving', waarin sterker een beroep wordt gedaan op betrokkenheid van burgers onderling en particulier initiatief erbij lijkt te gaan horen. Richt het protest zich dan (ook) op een tekort schietend particulier initiatief?

Bij een auteur uit een Angelsaksische context als Tim Keller zien we een verschuiving in deze richting wanneer hij in zijn in 1989 verschenen boek *Geroepen tot barmhartigheid* (Nederlandse vertaling 2017) particuliere liefdadigheid betitelt als 'het recht van de arme'. Keller spreekt vanuit de Verenigde Staten vanuit een kerkelijke, maatschappelijke en politieke context waarin particuliere liefdadigheid als een vanzelfsprekendheid wordt gezien in relatie tot een beperkt vangnet van overheidswege. Wij lijken ons in de 'participatiesamenleving' op een glijdende schaal te bevinden naar een dergelijke situatie van een meer beperkt vangnet van overheidswege en meer afhankelijkheid van particuliere liefdadigheid. In de lijn daarvan spreken we tegenwoordig liever van 'helpen én pleitbezorging'.

Tekenend voor deze situatie zijn mediareacties naar aanleiding van de presentatie van het kerkelijk *Armoedonderzoek 2016*, waarbij in beeld werd gebracht dat kerken in toenemende mate hulp bieden in armoedesituaties. Een lokale wethouder merkte op dat de overheid niet voor iedereen kan zorgen. De staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gaf aan dat de overheid het niet alleen kan. Opvallend was dat dit 'niet kunnen' van de overheid gepaard werd aan kerkelijke hulp. In feite werd op deze wijze vooral het 'niet kunnen' van de overheid gearticuleerd, het recht op een leefbaar bestaansminimum verzwegen en de noodzaak van particuliere liefdadigheid onderlijnd. In een dergelijke context wordt de 'oude' leus van 'helpen onder protest' inderdaad onverstaanbaar als protest tegen de aantasting van een door de overheid gegarandeerd recht op een leefbaar bestaansminimum.

De vraag naar de zin en de verstaanbaar-

heid van de vroegere leus 'helpen onder protest' is te zien als een zoeken naar het vorm geven aan een kritische participatie in de samenleving in relatie tot concrete noden van mensen, en de samenhang van die noden met complexe maatschappelijke kwesties. In diaconale praktijken is men als het ware 'geworpen' in die samenhang. In die zin moet de kritische toon in het hoofdstuk over de diaconale praktijken en hun maatschappelijke context ook niet begrepen worden als een 'kritiek op' hun handelen, maar eerder als een 'kritiek van' hun handelen, een zoeken om de situatie te begrijpen waarin ze zich bevinden en hebben te handelen. Met het oog op die situatie is een notie als 'kritische participatie' bedoeld als een leidraad en een richting.

Kritische participatie

De term 'kritische participatie' kan gezien worden als een actualiserende toepassing van het uit 1948 stammende oecumenische begrip *responsible society*, zoals dat in het Handboek in het hoofdstuk *Fundamentele reflecties over diaconie en methoden van diaconaal handelen* is aangehaald en beschreven. In de loop der jaren is dit begrip in kringen van de Wereldraad van

Kerken uitgewerkt tot een *Just, Participatory and Sustainable Society* (JPSS). In het kader van deze begrippen gaat het met 'kritische participatie' om een zodanig participeren in de samenleving dat men zich niet alleen geroepen voelt om mensen met noden (of een bedreigd ecosysteem) te hulp te komen. En dat men zich geroepen weet medeverantwoordelijkheid te dragen voor het tot hun recht komen van mensen in nood. Alsmede dat men zich daarmee mede verantwoordelijk weet voor het aanspreken van degenen die lokaal dan wel landelijk politieke verantwoordelijkheid dragen met het oog op dit recht en de maatschappelijke vraagstukken die ermee gemoeid zijn. Het onderkennen van deze noden in relatie tot maatschappelijke vraagstukken en rechten veronderstelt derhalve maatschappijanalyse.

Handelingsmodellen

Herman Noordegraaf en Greetje Witte-Rang wijzen er in het boek *In de wereld werkzaam zijn* (2011) op, dat als kerken activiteiten ondernemen met het oog op maatschappelijke vraagstukken, dat dan altijd meer of minder bewust de visie op de samenleving, de analyse van het vraagstuk en de visie op de taak van de kerk en op wat kerken beogen, een rol spelen. Zij wijzen op een typologie van de verschillende activiteiten, gerelateerd aan de mate waarin maatschappijverandering nagestreefd wordt. Zo onderscheiden zij: a) het ondersteunings- en opvangmodel waarbij verlichting van noden nagestreefd wordt binnen de bestaande maatschappelijke orde; b) het reformistische model waarbij kans op verandering van de bestaande maatschappelijke orde op strategische wijze samen wordt gebracht met kans op directe invloed; en c) het transformatiemodel dat de bestaande maatschappelijke orde fundamenteel afwijst. In alle drie de modellen kan individuele hulp in relatie gezien worden met de maatschappelijke orde. In model a wordt de maatschappelijke orde als een gegeven beschouwd en ongemoeid gelaten. In de modellen b en c is het mogelijk, in relatie tot het meer of minder radicale toekomstperspectief, om individuele hulp en maatschappelijke verandering te combineren. Waar het daarbij op aan komt is bewustzijn: van noden, van maatschappelijke vraagstukken, van de maatschappelijke orde, van kerkvisie en van toekomstperspectief. Belangrijke facilitators van dit bewustzijn zijn landelijke kerken inclusief de Raad van Kerken met bijvoorbeeld een orgaan als de Beiraadgroep Samenlevingsvragen, de diaconale infrastructuur van de landelijke kerken en de theologische opleidingen.

Infrastructuur

Om tot een meer kritische houding komen te komen ten opzichte van de maatschappelijke context, zijn de mensen betrokken in diaconale praktijken in belangrijke mate aangewezen op informatie die ze krijgen van de genoemde facilitators. Dat veronderstelt niet alleen kennis van zaken aan de kant van de facilitators maar ook een infrastructuur, waarlangs mensen betrokken in diaconale praktijken en de facili-

tators elkaar kunnen vinden. Een belangrijke rol kan in deze infrastructuur weggelegd zijn voor pastores, predikanten en andere kerkelijk werkers. Zij bevinden zich in kerkelijke gemeentes en parochies in de haarvaten van kerk en samenleving. Een belangrijke voorwaarde voor die rol is hun betrokkenheid op de diaconale praktijken in hun gemeente en parochie. Op het moment wordt aan Protestantse kant aan die betrokkenheid gewerkt met de ontwikkeling van een diaconale training voor predikanten en kerkelijk werkers. Een belangrijke eyeopener voor het belang van deze training was voor mij dat we in de redactie van het Handboek, bij de inventarisatie van de diaconale praktijken, constateerden dat er weliswaar veel vrijwilligers bij de praktijken betrokken zijn, maar dat pastores vrijwel ontbreken bij de inhoudelijke begeleiding van deze vrijwilligers. Op ongeveer hetzelfde moment leerde ik ds. Sjaak Visser in Zaandam kennen, die na een half jaar met zijn gemeente betrokken te zijn geweest bij de opvang van vluchtelingen, zich afvroeg of hij niet een inhoudelijke rol, taak en verantwoordelijkheid had naar de diakenen en diaconale vrijwilligers toe die bij deze opvang betrokken waren. Bij het aandacht hebben voor de gelovige dimensie van de betrokkenheid in diaconale praktijken, hoort volgens mij ook aandacht voor de genoemde 'geworpenheid' in diaconale praktijken. Dat is er oog voor hebben dat je je in die praktijken niet alleen verhoudt tot noden, maar ook tot ingewikkelde maatschappelijke kwesties die ermee verbonden kunnen zijn.

Hub Crijns, Ellen Hogema, Trinus Hoekstra, Lützen Miedema, Herman Noordegraaf, Ploni Robbers-van Berkel, Herman van Well, Jozef Wissink, Hanneke Arts-Honselaar (eindredactie), *'Diconaal doen doordacht' - handboek diaconiewetenschap*, Landelijk bureau DISK in samenwerking met Uitgeverij Kok, Utrecht, 2018, 288 pag., isbn 978-90-435-2964-8, prijs € 34,99 (inclusief BTW en verzendkosten); bestellen via info@disk-arbeidspastoraat.nl met opgave van alle adresgegevens.

De inzet voor vluchtelingen en milieu

Jan Maasen is medewerker Dienen en missiesecretaris Bisdom Rotterdam

De inzet voor vluchtelingen en voor het milieu zijn twee werkgebieden die liggen op het snijvlak van Missie, Ontwikkelings- en Vredeswerk (MOV) en diaconie. Het zijn problemen, die wereldwijd spelen, maar ook lokaal.

Bij het afscheid van Ina van de Bunt als missiesecretaris van het aartsbisdom Utrecht kreeg ik de zin voorgelegd: “Vanuit de katholieke geloofsgemeenschap moeten we praktisch betrokken blijven bij vluchtelingen en milieu, omdat...”

Een dienst aan mensen en aan God

Je kan op de voorgelegde zin heel ingewikkelde en doorwrochte antwoorden geven, maar ik houd het graag eenvoudig. Dat blijft makkelijker hangen, de uitvoering in de praktijk is al moeilijk genoeg. Mijn antwoord is kort en bondig: “Vanuit de katholieke geloofsgemeenschap moeten we praktisch betrokken blijven bij vluchtelingen en milieu, omdat... deze werken van barmhartigheid niet alleen een dienst aan mensen zijn, maar ook aan God.”

Ik licht dit antwoord toe met behulp van drie Afrikaanse hongerdoeken. Hongerdoeken, omdat deze geloofsdoeken bekend zijn bij veel MOV-groepen, maar naar mijn mening te vaak alleen als kunstwerk aan de muur hangen. De verbeelding op de hongerdoek wordt te weinig gezien als een uitnodiging tot dialoog en daarmee tot reflectie en aansporing tot actie. En Afrikaanse hongerdoeken, omdat Ina's missionaire hart in Afrika ligt.

Hongerdoek 'God onder ons'

In 2011 verscheen de hongerdoek 'God onder ons', gemaakt door de Togoleze kunste-

naar Sokey Edoth. Edoth verbeeldt op deze doek het verhaal van het Laatste Oordeel uit Mt. 25 in de context van een Afrikaanse sloppenwijk. Allerlei elementen uit dit verhaal zijn met enig speurwerk te herkennen. De rechtertroon, de bokken en de schapen, de hongerigen te eten geven, de dorstigen laten drinken, de zieken bezoeken, de naakten kleden, de gevangenen bezoeken en de vreemdeling opnemen. In het Bijbelverhaal van Mattheus gaat het om heel concrete, persoonlijke handelingen die te maken hebben met het leven van alledag en inspelen op basisbehoeften van mensen: water en voedsel, kleding, een dak boven je hoofd en aandacht. Edoth neemt de vrijheid om niet alleen individuele handelingen uit te beelden, maar soms ook collectieve en meer structurele varianten: de vrouwen die het land bewerken, de vrouw met de waterkar, de gezondheidskliniek, de wever met zijn weefgetouw. En hij breidt het aantal werken van barmhartigheid uit. De traditie heeft al als zevende werk de doden begraven toegevoegd, verscholen herkenbaar in een rouwstoet. Edoth vindt het van belang, dat kinderen kind mogen zijn, dat zij mogen spelen en goed onderwijs ontvangen. Je kunt dan ook op verschillende plekken spelende en lerende kinderen ontdekken.

Eigentijdse Werken van Barmhartigheid

Deze hongerdoek nodigt uit om na te denken over andere eigentijdse werken van barmhartigheid. Het lijkt wel, of paus Franciscus daarnaar geluisterd heeft. In zijn Boodschap voor de Wereldgebedsdag voor het behoud van de schepping op 1 september 2016 stelde hij als achtste werk voor: het behoud van het gemeenschappelijk huis. “Als geestelijk werk van barmhartigheid, vraagt het behoud van het gemeenschappelijk

huis “een erkentelijke beschouwing van de wereld”, die “het ons mogelijk maakt door ieder ding een onderricht te ontdekken dat God ons wil meedelen”. Als lichamelijk werk van barmhartigheid, vraagt het behoud van het gemeenschappelijk huis de “eenvoudige dagelijkse gebaren, waarbij wij de logica van geweld, uitbuiting, egoïsme doorbreken (...) en het wordt zichtbaar in alle handelingen die een betere wereld trachten op te bouwen.” De paus ziet dus de inzet voor het milieu evenzeer als een werk van barmhartigheid als de opvang van vluchtelingen. Kijken we met dit inzicht nog eens naar de hongerdoek dan valt mij op, dat vanuit de blauwe hemel en de duif een door het Goddelijk licht beschenen driehoek te zien is, waarbinnen een aantal werken van barmhartigheid gesitueerd is. Het gaat daarbij vooral om de hongerigen te eten geven, de dorstigen te drinken geven, de zieken bezoeken en de naakten kleden. Het zal toeval zijn, maar deze werken van barmhartigheid vormen wel de kern van het traditionele Missie en Ontwikkelingswerk. De meeste Vastenactie- en Adventsactieprojecten bewegen zich op deze terreinen. Ook buiten de oplichtende driehoek herkennen we een aantal werken van barmhartigheid, waardoor we God kunnen ontmoeten. Laten de opvang van vluchtelingen en het milieu nu net aan de randen van de doek gesitueerd zijn, resp. rechtsboven bij de bootjes en linksboven bij

de olie-installaties en het oerwoud dat daar door verdrongen wordt. Beleid moet je niet op een toevallige hongerdoek baseren. Liefde moet georganiseerd worden, heb ik geleerd uit de encycliek ‘Deus Caritas Est’. Dat geldt ook voor de liefded werken van de vluchteling opvangen en de zorg voor de schepping, ons gemeenschappelijk huis. Het is voor mij alleen de vraag, of je die werken van barmhartigheid moet toewijzen aan de parochiële MOV-groepen. Juist op het niveau van de fusieparochies zouden die taken ook kunnen worden opgepakt door mensen, die in het bijzonder geraakt worden door deze noden.

Hongerdoek 'Behoud de schepping'

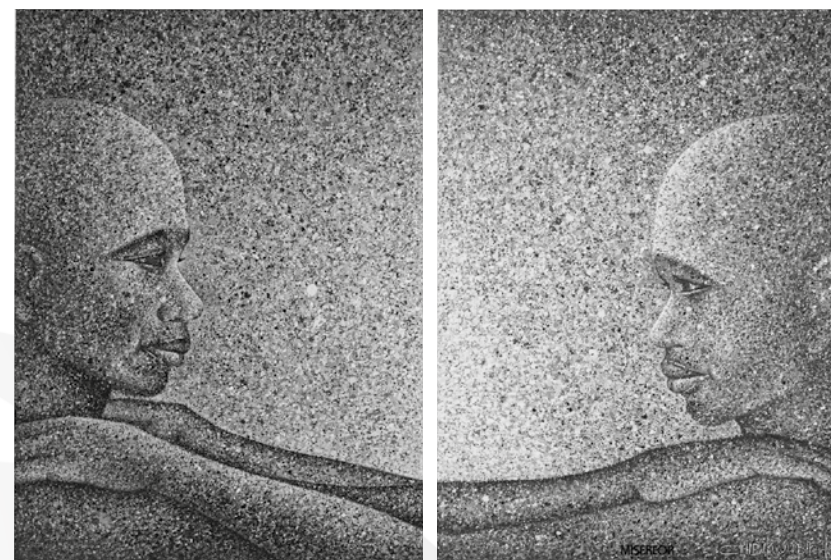
De hongerdoek 'Behoud de schepping' is nog twee jaar ouder en gemaakt door de Nigeriaanse kunstenaar Tony Nwachukwu. De doek bestaat grofweg uit vier beeldvlakken. Een donker bruinblauw vlak linksonder met een angstig kind op een chemisch vat in een rivier. Daarboven een lichtbeige vlak met een arm met uitgestoken vinger, die raakt aan de handvat van een boekrol. Rechtsboven een wit vlak met een uitgerolde Thora-rol, waarop allerlei afbeeldingen uit het scheppingsverhaal staan. En rechtsonder een groen vlak met zes mensen uit verschillende continenten. Elke persoon heeft een gave bij zich: een vis in water, planten in een pot, een vogel, een olielamp, een geneeskrachtige plant en een roodbruin lam.

De hongerdoek dateert uit 2009, maar de afbeelding krijgt bijzonder reliëf, als je hem beschouwt, terwijl je de encycliek *Laudato Si'* leest. Hoofdstuk een schetst een aantal milieuproblemen, zoals vervuiling en klimaatveranderingen, water, het verlies van de biodiversiteit, de achteruitgang van de kwaliteit van menselijk leven en de wereldwijde ongelijkheid. Zonder veel moeite kunnen deze problemen gekoppeld worden aan de gaven in de handen van de mensen rechtsonder. Hoofdstuk twee, drie en vier geven een kompas om deze situatie te beoordelen. Hoofdstuk twee behandelt uitvoerig de schepping in de Bijbel, te beginnen bij Genesis. De zes dagen van de schepping zijn duidelijk te herkennen op de boekrol, maar dat geldt ook voor andere Bijbelse noties. De hoofdstukken drie en vier gaan over het technocratisch paradigma en de noodzaak van een integrale ecologie. Het linkervlak laat de gevolgen zien van het technocratisch paradigma en de noodzaak van een integrale ecologie. Net als de paus wijst Nwachukwu de techniek niet af, maar hij moet wel goed gebruikt worden. Zie de groene fabriek rechts.

De laatste twee hoofdstukken van de encycliek *Laudato Si'* gaan over de noodzaak van politieke veranderingen op macroniveau en van een ecologische bekering en een nieuwe levensstijl op microniveau. De wereld is ons gemeenschappelijk huis, die we samen moeten bewonen. De zes wereldbewoners verbeelden dat en de gaven die zij in hun hand hebben geven evenzovele terreinen aan, waarop wij onze levensstijl kunnen veranderen: de omgang met water, met landbouwproducten, met dieren en hun natuurlijke leefomgeving, met fossiele brandstoffen en andere grondstoffen, met natuurlijke geneesmiddelen en de patenten erop en met de biodiversiteit. Dat zijn ook terreinen waarop we als individuele gelovigen en als plaatselijke geloofsgemeenschappen acties kunnen opzetten. Het behoud van het gemeenschappelijk huis als werk van barmhartigheid vraagt de nodige uitwerkingen.

Hongerdoek 'Ik ben omdat wij zijn'

Wat mij in de eerste hongerdoek over de werken van barmhartigheid intrigeert is het verschil met traditionele verbeeldingen van de werken van barmhartigheid, zoals we die

bijvoorbeeld kennen van de Meester van Alkmaar. In de schilderijen uit de Middeleeuwen en de Gouden Eeuw worden de liefdewerken meestentijds uitgevoerd door welgestelden. Er is duidelijk sprake van een asymmetrische verhouding, die je ook kan duiden als paternalisme. Kijk dan nog eens naar de doek van Edorh. Het zijn geen blanken, die zorgen voor de arme krottenwijkbewoners. Er is eerder sprake van zelfhulp. De Afrikaanse bewoners helpen elkaar. Samen zorgen zij voor ontwikkeling van de wijk.

Die horizontale diaconale verhouding komt ook tot uitdrukking in de hongerdoek van de Nigeriaanse kunstenaar Chidi Kwubiri uit 2017. Mensen zijn geen individuen, maar personen in een relatie. 'Ik ben, omdat jij bent en jij bent, omdat wij zijn.' Omdat wij mensen allen kinderen van God zijn, zijn wij gelijkwaardig en staan wij, ondanks al onze verschillen, in een horizontale relatie met elkaar.

Zo gezien is een vluchteling evenzeer mens als wij die hier al geruime tijd wonen en mogen ook zij genieten van de schepping. De hongerdoek van Kwubiri roept ons op in elke relatie recht te doen aan deze horizontale verhouding. Mt 25 herinnert ons er aan, dat elke 'minste der Mijnen' ook waard is om te leven en menswaardig behandeld te wor-

den. Mensendienst is Godsdienst. Immers: al wat je aan de minsten der mijnen hebt gedaan, heb je aan Mij gedaan. Ik speur iets van Gods aanwezigheid in de ontmoeting tussen de twee mensen op deze hongerdoek in het licht dat tussen hen aanwezig is. En zo komt echt menszijn aan het licht.

Door de goede werken te doen van het opvangen van vluchtelingen en de inzet voor het milieu helpen we mee om Gods aarde bewoonbaar te laten blijven voor alle mensen.

De afbeeldingen van de hongerdoeken zijn afkomstig van de Bisschoppelijke Vastenactie.

In de Vastentijd, van donderdag 7 maart tot en met Goede Vrijdag 19 april 2019, zijn in de Domkerk in Utrecht zogenoemde 'hongerdoeken' te zien, een eeuwenoude kunstvorm met grote zeggingskracht. Openingstijden: maandag tot en met vrijdag van 11.00 uur tot 16.00 uur; zaterdag van 11.00 uur tot 15.30 uur; zondag van 13.30 uur tot 16.00 uur. Elke donderdag is er om 14.00 een rondleiding. Toegang is gratis.

<https://www.vastenactie.nl/hongerdoekentoonstelling>

“We zetten samen een wereld van presentie neer en die is krachtig”

Het diaconaal interview is met **Veerle Rooze**, directeur in het Interkerkelijk Diaconaal Overleg (IDO) Lelystad, dat inmiddels is uitgegroeid tot een groot oecumenisch diaconaal centrum met meerdere locaties en activiteiten.

IDO Lelystad

“IDO Lelystad sluit vanuit de kerken al dertig jaar aan bij de leefwereld van mensen en hun behoeften. Het is uitgegroeid tot een grote vrijwilligersorganisatie waarmee acht kerken in Lelystad samen werken aan barmhartigheid en gerechtigheid. De Stichting heeft acht medewerkers in dienst en werkt met honderden vrijwilligers. Er is een grote samenwerking met een netwerk van organisaties op het terrein van wonen, werken, inkomen, onderwijs, zorg, en welzijn. Het gaat om doen van onderop, op vraag van de mensen. Inmiddels werken we met 300 vrijwilligers,

“We zijn eigenlijk de EHBO-post voor hen die de strijd in de samenleving verloren hebben.”

waarvan 100 in de voedselbank de Korenaar. Mensen hebben vaak problemen en vanuit de ontmoeting met vrijwilligers kunnen mensen met vragen verwezen worden naar andere hulp, zoals tandarts, huisarts, advocaat, voorschot, schuldhulp, uitkering. We werken nauw samen met de gemeentelijke schuldhulpverlening en binnen het IDO zijn NEN-gecertificeerde hulpverleners actief, naast maatjes, die begeleiden met financiële administratie, formulieren invullen, het uithouden in een leven met schulden en tekorten. Binnen het IDO werken we met twee inloophuizen Waterwijk en Open Haven, waar inloopsprekuren zijn, activiteiten, maaltijdprojecten. We hebben op zes plaatsen uitdeelpunten van de Voedselbank.

Er zijn in de inloophuizen kledingwinkels. Er zijn taallessen voor alle mensen, die Nederlands willen leren. Voor hen die daar naar zoeken zijn er spreekuren voor betaald werk. We vullen aan op waar de mensen in Lelystad behoefte aan hebben. We zijn er voor iedereen, maar in de praktijk blijkt dat we er vooral zijn voor mensen met achterstanden, die drempels kennen voor meedoen in de samenleving, hulporganisaties, digitale manieren van meedoen. Veel mensen hebben meerdere problemen, die zich uiteten in geest, lichaam en gedrag. Veel van het werk gebeurt dus dagelijks, op maat, door maatjes, in

de tijd en in het tempo die daarvoor nodig is. We zijn geen hulpverleningsorganisatie, maar doen diaconaal werk. Het meest belangrijk is daarbij om naast mensen te staan. De boodschap die we dagelijks uitdragen en voorleven is: je staat er niet alleen voor.”

Meedoen samen uit de armoede

“Ik heb vanuit mijn studie onderzoek gedaan in het Exodus project Lelystad. Dit project koppelt maatjes aan ex-gedetineerden en het maatje helpt, begeleidt, ondersteunt bij alles waar de ex-gedetineerden tegen aan lopen als ze terugkomen in de samenleving. Het gaat vaak om concreet meehelpen bij uitkering, woning of slaapruiimte, kleding, werk. Het gaat niet om de zaak voor de mensen zelf op

te lossen, maar hen bij te staan in hun leven, dus om relevant helpen. Het werk kent een grote daadkracht. Ik heb de organisatie IDO zo van binnenuit leren kennen.”
“Ons beleid bouwt voort uit de eigenheid van het diaconale werk, dat de laatste jaren is ontwikkeld. We willen mensen laten meedoen in de samenleving door samen uit de armoede of schulden te komen. Daar is vaak lange tijd voor nodig. Onze *theory of change* is daarop gebaseerd. We kiezen bewust voor presentie, aanwezig zijn, samen doen en zijn er vooral voor hen die kwetsbaar zijn in onze ingewikkelde samenleving. We weten dat de gemeentelijke overheid diverse hulporganisaties heeft en waar nodig verwijzen we daarnaar. Maar om tot helpen te komen is vaak eerst een vertrouwensbasis nodig, een erkennen dat meedoen samen uit de armoede inhoudt dat er een pad ingeslagen wordt, dat lang moet worden volgehouden. We zijn eigenlijk de EHBO-post voor hen die de strijd in de samenleving verloren hebben. We hebben presentieplekken, activiteiten voor en door mensen, en het belang daarvan staat buiten discussie. We leven niet voor succes, groei, rendement. We zijn er voor de mensen en we bereiken mensen die de reguliere hulpverlening vaak niet bereikt. Zowel de burger-

lijke gemeente als fondsen begrijpen dat en geven van daaruit hun financiële middelen. Onze begroting wordt nu voor tachtig procent gedekt door de burgerlijke gemeente en voor twintig procent door ongeveer 14 fondsen. We zijn een diaconale organisatie, en doen ons diaconale werk met veel vrijwilligers. Dat is dagelijks werk van veel mensen. De samenleving gaat uit van autonome zelfredzame individuen, die goed hun weg weten te vinden in de digitale participatiesamenleving. Maar veel mensen zijn niet zo zelfredzaam. Ze hebben anderen nodig om mee te kunnen doen. Aanwezig zijn, relaties opbouwen, elkaar helpen aan een netwerk, het wijzen naar toegangen, verbindingen maken, dat is diaconaal werk. Waar mensen alleen zijn, vervreemd van de samenleving, wantrouwig tegen hulpbieders en overheden, daar is vertrouwen geven, vinden en opbouwen belangrijk.”

Diaconale organisatie, geen vat met vrijwilligers

“We zijn een diaconale organisatie, die actief is in de non-profit sector. Met een nadruk

Veerle Rooze (1978) is geboren in Brussel en heeft daar haar jeugd doorgebracht. Op haar twaalfde verhuisde het gezin wegens het werk van vader naar Zuid-Beveland in Zeeland. Ze volgde het gymnasium in Goes en ging Master theologie studeren in Leiden. Daarna volgde in Leuven een afstudeeronderzoek in de Missiologie. In 2000 studeerde ze in Nijmegen Bachelor en Master bedrijfs-wetenschap en organisatieadvieswerk. Daarna deed ze in Leiden de Protestantse predikantenopleiding. In 2011 deed ze bij het IDO Lelystad een onderzoekspiloot voor Exodus en kerken met STIP

naar de opvang van ex-gedetineerden in de samenleving. Door dat werk is ze in contact gekomen met alle diaconale

activiteiten van IDO Lelystad. In mei 2016 is Veerle Rooze aangetreden als directeur van de Stichting IDO Lelystad.

op diaconaal en non-profit. We hebben geen verdienmodel en zijn geen vat met vrijwilligers, dat andere organisaties zich kunnen toeëigenen. We merken elke dag weer hoe veel mensen uitgesloten zijn van de reguliere samenleving met al haar hulporganisaties. Denk aan Roma, mensen die uit hun huis zijn gezet, ex-gevangenen, mensen met verslavingsgedrag, daklozen, ongeletterden, laaggeschoolden, mensen zonder relaties. Omdat deze polder nu alweer zo'n 70 jaar bestaat zien we ook problemen die samenhangen met ouderdom: eenzaamheid, mensen die alleen komen te staan na een overlijden. Veel mensen hebben problemen met onze ingewikkelde samenleving, hoe die functioneert, met de moeilijke toegangen die er zijn. Op tijd komen, de taal van organisaties kennen, formulieren invullen, de angst voor uniformen, zorgmijding: het komt allemaal voor en meer dan je denkt. Wij willen als IDO Lelystad die mensen in beeld hebben, er contact mee maken, hun verhaal horen. We richten ons in ons beleid om toegangen te vinden tot mensen, die we nog niet zo goed kennen. We willen dat mensen ons gemakkelijk kunnen vinden als ze op zoek zijn naar ondersteuning. Daarom zijn we alert op repressieve tolerantie, waarin

andere organisaties onze vrijwilligers willen inzetten voor hun trajecten. Vanuit ons diaconale werk willen we wel als dat kan doorverwijzen naar het werkbedrijf, schuldhulpverlening, sociale dienst, maatschappelijk werk, woningcorporatie, welzijnswerk, psychische gezondheidszorg. En vaak kunnen de opgebouwde relaties met maatjes dan een brugfunctie vervullen. Ons uitgangspunt is eerst helpen waar geen helper is, zoeken naar waar de mensen zijn die uitgesloten worden of zich uitsluiten, de verhalen horen van hen die niet gehoord worden, hen zien die niet gezien worden, samen eten met hen die honger hebben. We zoeken naar presentie, aanwezigheid, vertrouwen en zijn van daaruit signalerend, activerend, helpend. Waar nodig helpen we concreet met bed,

maaltijd, onderdak, inkomen en verwijzen naar waar hulp te krijgen is voor langere tijd. We leven samen met kwetsbare mensen en hen van dienst zijn is diaconaal werk. Ons vrijwilligerswerk heeft alles van doen met vertrouwen creëren, houden van, aansluiten bij waar mensen zijn, interesse hebben in mensen, verhalen horen, het samen uithouden. Kwetsbare mensen hebben en kennen grenzen. Als kwetsbare mensen ervaren dat er samenzijn kan zijn, dat ze niet alleen zijn, dan komt het besef dat grenzen in kwetsbaarheid niet grenzen zijn, maar lijnen die verlegd kunnen worden. En dan kunnen we ook de weg wijzen naar andere organisaties in de samenleving. Die uitgangspunten bepalen ons beleid."

Diaconaal werk kent ook grenzen

"Ons werk omvat veel, als je kijkt naar alle activiteiten die vanuit IDO Lelystad verricht worden. We werken vooral door en met vrijwilligers. Deze mensen doen dat zonder betaling en het kent ook zijn grenzen. De presentie weg kost tijd, vergt investeren in vertrouwen, vinden van wegen naar mensen toe. Wij kunnen ons niet als een inhuurbare vrijwilligersorganisatie laten betalen voor een bepaalde klus, zoals sommige sub-

diegevers graag willen. We vertrekken vanuit de kernwaarden van ons werk en willen daarvoor subsidies ontvangen. Zo kan soms een goed idee zo groot worden, dat wij het graag aan een ander geven om het uit te voeren. We hebben vorig jaar bedacht, dat schoolontbijt invoeren een manier kan zijn om in contact te komen met gezinnen in armoede. De pilot ging goed, maar de gemeente wilde het in meerdere delen van de stad invoeren, tegelijkertijd. Dat plan is goed en we staan er achter, maar voor ons werd het te groot. Binnen ons netwerk van samenwerkende organisaties hebben we een welzijnsorganisatie erbij betrokken. Zij voeren nu dat project uit en wij ondersteunen met onze presentie aanpak. Zo zijn we in de praktijk aanvullend op elkaar."

"Onze kracht zit in de verschillende manieren van diaconaal aanwezig zijn"

Diaconaal aanwezig zijn

"Onze kracht in de verschillende manieren van diaconaal aanwezig zijn heeft zich inmiddels bewezen. Tegelijk is duidelijk dat we in de eigen organisatie minder geïnvesteerd hebben in het versterken van de aanpak. We werken met driehonderd vrijwilligers, die elk specifieke groepen bereiken. Tegelijk willen we niet alleen dweilen met de kraan open, maar ook veranderend werken met hoop op uitzichten, perspectieven, oplossingen. Elke organisatie verandert en voordat veranderingen met jou op de loop gaan, kunnen wij de verandering richting geven. Ons beleid voor de toekomst is dus een theorie van verandering, die sterk bezig is met inspraak van en door alle vrijwilligers en ondersteuning van hun vaardigheden en kennis. En we willen steeds nieuwe wegen vinden om mensen te bereiken. Jongeren bijvoorbeeld vind je niet zomaar. Als je wil aansluiten bij hun leeftijd heb je een instrument nodig. We werken nu met een bakfiets met soep en chocolademelk om jongeren te bereiken. Het gaat om wegen te vinden om verbindingen te maken. Want vaak is schaamte, wantrouwen, vreemdheid een groot obstakel. Zowel voor mensen in de stad als voor ons. We zien dat onze winkels, onze maaltijden, onze koffieuurtjes drempels wegnemen. Mensen lopen binnen, leren ons kennen door mee te doen. Ze kijken de kat uit de boom. Na verloop van tijd blijken ze ook binnen te lopen in een spreekuur. Als er vertrouwen gegroeid is, durven mensen hulp te vragen. Zo komen we regelmatig mensen met schulden op het spoor. Onze zoektocht is mensen te vinden, open te staan voor hen en daarom gaan we nu de winkels meer naar voren plaatsen in ons inloophuis. In de winkel vertellen mensen sneller hun verhaal en van daaruit kunnen we signaleren naar elkaar en bijvoorbeeld op huisbezoek gaan. Met jongeren willen we whatsapp groepen maken. We willen aansluiten bij de eetgroepen, verbindingen krijgen met mensen en tussen mensen, de ene groep met de andere in contact brengen. Op allerlei manieren willen we ons zelf open stellen voor mensen en naast mensen staan. We willen testen op

welke manieren we verbindingen kunnen maken en ons zelf daarin versterken. Daarin zit onze diaconale niche."

IDO met pit

"Als ik nu zie wat er allemaal is opgebouwd in al die jaren: wat een rijkdom. Het is zo mooi om te zien hoe het IDO door gemeentelijke overheid, andere hulporganisaties, fondsen benaderd wordt om hetgeen we zijn en doen als diaconaal netwerk. We worden herkend en erkend en hoeven ons niet te bewijzen door projecten te doen. Dat voelt goed. We zetten samen een wereld van presentie neer en die is krachtig. Bij ons kunnen mensen aanwezig zijn met alles wat ze zijn en hoe ze zijn zonder dat er meteen een traject geopend wordt of begeleiding aangeboden of een doel verwoord. Mensen leren dat verschil met andere organisaties zien. Als we samen een leefwereld zijn, een dorp, van, met en door mensen, dan bieden we die wereld van diaconale presentie aan. Dan worden geen projecten of trajecten, gestuurd door geld ingezet, maar doen we recht aan deze mens, die stapjes zet in het leven, met wie we verbondenheid aangaan. Het is onze grootste uitdaging om dat anders zijn van mensen en dat ontmoeten in presentie recht te doen en te blijven voeden. Presentie is ons paradigma en dat willen we behoeden voor de dominantie van rationele economie, van hulpprojecten en trajecten met verdienmodellen."

Tekst en foto's zijn van Hub Crijns.
www.ido-lelystad.nl
www.voedselbanklelystad.nl/home

Boodschappen en koffie

Steun aan mensen zonder een geldig verblijfsvergunning

Ernst Meyknecht is stafmedewerker Caritas bisdom Haarlem-Amsterdam

Niemand weet om hoeveel mensen het precies gaat, mensen die zonder een geldig verblijfsvergunning in Amsterdam verblijven. Veel van hen kiezen voor een leven in de schaduw en proberen te overleven door wat geld te verdienen in het zwarte arbeids-circuit.

Vaak om gezinsleden in hun land van herkomst te ondersteunen. Sommigen hopen op een wonder dat hun verblijf op een goede dag gelegaliseerd wordt. Voor hen allen is het een dagelijkse overlevingsstrijd, met vaak niet meer dan een matras in een zwaar overbetaalde kamer, met een onderbetaald baantje, zonder enige zekerheid. Een van de groepen die wel uit de schaduw is gestapt is de We Are Here groep. Ze hebben de afgelopen jaren talloze etiketten gekregen, illegalen, ongedocumenteerden, hopelosen, de verlorenen. Wie zijn zij, wat is hun situatie en hoe worden zij geholpen?

We Are Here!

Het begon een aantal jaren geleden met het kraken van een leegstaande kerk. Plotseling verscheen er een groep van rond 200 mensen in het licht, van wie de meeste mensen nog nooit gehoord hadden. Mensen die geen legale verblijfsdocumenten hadden, maar niet weg konden of wilden. Het was een bijzonder gemengd gezelschap. Waarin mensen afkomstig

uit alle delen van Afrika overheersten. Veelal mannen en een kleine groep vrouwen. Geen kinderen. Voor hen is er altijd opvang, bij wet geregeld. De situatie in de kerk was schrijnend. Geen water, geen toiletten, geen verwarming, geen kookgelegenheid. Hulp kwam er van alle kanten. Er werd een keuken geïmproviseerd, wasgelegenheid, matrassen, beddengoed, winterkleding. De solidariteit en hulp waren hartverwarmend. Maar ze konden niet blijven! Zo werd het na de vluchtkerk, een vluchtgarage, een vluchtkantoorgebouw, of een verblijf op straat.

We zijn hier!

De groep organiseerde zich onder de naam We Are Here. Er kwamen woordvoerders naar voren, er werd onderlinge steun geregeld. Na verloop van tijd viel de groep uiteen in vijf subgroepen, en vervolgens in steeds kleinere groepjes verspreid over de hele stad. De oorzaak hiervan is de constante druk van de voortdurende uitzettingen uit kraakpanden. Ook onderlinge spanningen, onder druk van hun situatie, hun geschiedenis en de verscheidenheid in hun achtergrond waren oorzaken van de versplintering. In de beeldvorming lijkt het of hun situatie hopeloos is en dat ze dus beter kunnen vertrekken - maar waar naar toe? Terug? Dat kunnen ze niet, misschien niet allen, maar de meesten. Ondertussen hebben meer dan honderd leden van de eerste We Are Here groep de afgelopen jaren een verblijfsvergunning gekregen, een van hen na 16 jaren verblijf in Amsterdam. Anderen zijn inderdaad vertrokken, Waarheen? Niemand die het weet. En er kwamen weer nieuwe mensen bij. Het is een kwetsbare groep mensen, onzeker over hun toekomst, zonder enige

*In 2016 werd de Ab Harrewijn Prijs toegekend aan de ondersteuningsgroep Here To Support
(Fotograaf: Peter de Bie)*

steun van de overheid, vaak gezien als een groep criminelen vanwege hun illegale status. Maar hun veerkracht, solidariteit en strijdzaamheid is ongekend.

We Are Here#We Too

Zonder steun zou hun overleving bijzonder moeilijk zijn. Er zijn talloze mensen en groepen die hen steunen. De krakersbeweging is belangrijk omdat ze via hen steeds weer onderdak vinden. Er is een aparte steungroep die geld en goederen inzamelt. Veel mensen helpen individueel. Kerk in Actie van de PKN heeft een Bed, Bad en Broodregeling afgedwongen via Europese rechters. De gemeente Amsterdam is nu bezig om van het voorjaar speciale opvangplekken te creëren. Voor de meest kwetsbaren, kinderen en zieken is er altijd al een opvang geweest. Talloze organisaties, zoals de Catholic Workers, het Harriet Tubmanhuis, de oecumenische gemeenschap Oudezijds 100, het Wereldhuis van de Protestantse diaconie of de zusters van Moeder Theresa bieden ook verblijf aan. Recentelijk is de Amsterdamse Caritas het programma We Are Here#We Too gestart. Een ondersteuningsprogramma waar met allerlei concrete activiteiten de We Are Here groep wordt ondersteund. Bijvoorbeeld door het organiseren van winterkleding, opslag voor huisraad, een noodfonds. Het is een programma vooral bedoeld om deze groepen door de winter heen te helpen, in de verwachting dat in het voorjaar er opvang voor 24 uur door de gemeente wordt geregeld. Het programma wordt geleid door een diaken.

Boodschappen en koffie

De oorsprong van dit programma ligt bij een caritasinstelling. Geraakt door de uitzichtloosheid van deze groep mensen en hun verblijfsituatie in, wederom een leegstaande

kerk zonder enige voorziening afgelopen winter, hebben zij een plan bedacht. In dat plan werd praktische hulp gekoppeld aan contact. Leer de mensen kennen, hun situatie, hun geschiedenis en je zult meer begrip voor hen krijgen en inzicht hoe het 'systeem' in ons zo ogenschijnlijk perfecte Nederland kan falen. Een keer in de twee weken gingen een aantal leden van de caritas met een van de groepen van We Are Here boodschappen doen. De caritas betaalde. Na afloop werd er met elkaar koffie gedronken, en gepraat! Zo ontstonden op een simpele manier contacten, vertrouwen en nieuwe manieren om mensen concreet te helpen. Het leidt ook tot solidariteit. Toen in juni een pand werd gekraakt door een van de groepen van We Are Here in Amstelveen waren bedreigingen niet van de lucht. Als de gemeente hun uitzetting niet regelde, dan zou een knokploeg dat wel doen. Leden van de caritas, tezamen met leden van de supportgroep van We are Here, hielden een oogje in het zeil. De gemeente besloot daarna toch tot uitzetting. Voor één caritasinstelling werd de steun teveel - het zijn er nog steeds zo'n kleine 200 mensen die steun moeten krijgen. Er werd een beroep gedaan op andere Parochiële Caritas Instellingen. En zo ontstond een nieuw programma We Are Here#We Too. Naast talloze andere initiatieven, ondernomen door veelheid van groepen en organisaties, is dit programma een bijdrage vanuit katholieke hoek, gebaseerd op twee principes: ontmoet mensen en help daar waar mogelijk is.

Dit artikel is tot stand gekomen met medewerking van dhr. Thomas Bauer, voorzitter caritas Amstelland en diaken Coen van Loon.
<http://wijzijnhier.org/2018/>

Arm in Arm Dongen ontvangt Antoniusprijs voor diaconie 2018

Marc de Koning is medewerker Diaconie van het Bisdom Breda

Bisschop Liesen heeft de Antoniusprijs voor diaconie 2018 aan de oecumenische werkgroep Arm in Arm Dongen uitgereikt. De Antoniusprijs is ingesteld voor parochiale of regionale activiteiten op het terrein van Kerk en Samenleving, die een voorbeeld kunnen zijn voor andere groepen en parochies.

Oordeel van de jury

De betrokken jury kwam tot oordeel dat de "diaconale inhoud van Arm in Arm bijzonder groot is". De doelstelling van het initiatief is armoedebestrijding in de gemeente Dongen en in hun werkwijze wordt niet gekeken naar de afkomst of de religie van de mensen die zij tegenkomen. Het rapport meldt verder: "De aanpak is misschien niet origineel maar zeker gedegen, verbindend, concreet en laagdrempelig. De werkgroep heeft sinds de start in 1997 een uitgebreid netwerk opgebouwd van partners in het kerkelijk en maatschappelijk veld. Men volgt de landelijke en gemeentelijke politiek om daar op adequate wijze op te kunnen reageren. Er is expertise en inzet om armoedeproblemen op een goede wijze op te pakken door samen met de zorgvrager te zoeken naar oplossingen op maat. Vanuit deze kennis kan men andere parochies en/of werkgroepen adviseren over het opzetten van een dergelijk initiatief in de eigen omgeving."

Diaconieprijs

Sinds 1996 zet het Bisdom Breda de beste diaconale initiatieven in het zonnetje door middel van de diaconieprijs. Tot 2009 was

deze prijs bekend onder de naam 'Bisschop Ernstprijs', daarna is gekozen voor een van de patroonheiligen van het bisdom: de heilige Antonius van Padua. De prijs bestond in de eerste jaren uit een oorkonde en een kunstwerk, daarna werden de initiatieven beloond met een geldbedrag ten goede van hun activiteiten. De doelstelling van de prijs is onveranderd gebleven, namelijk: "erkenning en stimulans voor activiteiten op diaconaal gebied, die in één of meer opzichten opmerkelijk genoemd kunnen worden". De 'Antoniusprijs voor diaconie' zoals de prijs sinds 2014 heet wordt eens in de vier jaar uitgereikt. Dat

maakt het extra bijzonder om de prijs te winnen. Het toekennen van de prijs is beslist geen willekeur: er geldt een procedure van voordracht, er wordt een jury van diocesane en externe deskundigen ingesteld en een commissie ziet toe op de organisatie en het publiceren van een boekje waarin een selectie van diaconale projecten zich presenteert. Door middel van deze publicatie krijgen ook de diaconale initiatieven die niet

de hoofdprijs winnen aandacht en kunnen zij andere parochies in het bisdom inspireren.

Juryrapporten

Uit de juryrapporten die bij elke editie van de prijs worden samengesteld, blijkt dat de keuze voor een winnaar nooit eenvoudig is. Maar er zijn criteria. Zo wegen de mate van originaliteit, de navolgbaarheid door andere groepen, de betrokkenheid van de parochie in breder verband, de bijdrage aan gemeenschapsoverbouw, de verbinding tussen cate-

chese en diaconie en de projectmatige aanpak mee in het wikken en wegen van de jury. Ook de manier waarop vrijwilligers zijn betrokken maakt uit. Deze punten van afweging worden meegenomen in een zorgvuldige eindconclusie. Diaconale initiatieven zijn er immers in verschillende soorten en maten. Sommige projecten blinken uit door hun jarenlange trouw in hun aanwezigheid en steun aan de gemeenschap. Andere initiatieven hebben een meer eenmalig karakter en spelen creatief in op actuele problematieken. Soms kan de werkwijze van een initiatief een verfrissende

stimulus geven aan andere kerkelijke werkgroepen. Dan heeft een diaconaal project een voorbeeldfunctie en biedt het in zeker opzicht een model aan voor de toekomst van een geloofsgemeenschap.

www.bisdombreda.nl
U kunt er het boekje downloaden waarin andere diaconale initiatieven zich presenteren.

De succesformule van Arm in Arm Dongen

Marc de Koning is medewerker Diaconie van het Bisdom Breda

Trots zijn ze zeker, dat ze eerste geworden zijn. Secretaris Christ Timmermans en voorzitter Harrie Broeders van werkgroep Arm in Arm zijn vooral dankbaar voor de Antonius Prijs die hun werkgroep heeft gekregen. Het is natuurlijk dubbel. Want erkenning voor je werk is fijn, maar de armoedeproblematiek in Dongen groeit.

Een voorbeeld om dat aan te geven is de jaarlijkse kerstpakkettenactie. In 2017 werden er nog 236 pakketten uitgedeeld. Voor 2018 komen minstens 360 huishoudens in aanmerking voor een kerstpakket. Maar Christ en Harrie komen alles behalve moedeloos over.

"Alle kerken van Dongen zijn in de werkgroep vertegenwoordigd," vertellen ze tevreden. Christ: "Je hoort wel eens van strubbelingen tussen verschillende christelijke stromingen. Maar hier werken katholieken, gereformeerden, hervormden en andere christelijke kerken al jaren succesvol samen. Ook daar zijn we trots op. Dat dit kán!"

Politieke slagkracht

Voor Harrie is het oecumenische karakter een van de sterkste punten van de werkgroep. "Omdat we alle kerken van Dongen vertegenwoordigen, zegt dat wat als we met gemeenten en andere instellingen in gesprek gaan." Daarbij heeft de werkgroep volgens hem politieke slagkracht. Zelf is hij actief in de Participatieraad van Gemeente Dongen en ook andere leden brengen relevante netwerken in. "We zeggen wel eens dat Arm in Arm de smeermolie is tussen gemeente en mensen". Het komt regelmatig voor dat de werkgroep

Harrie Broeders en Christ Timmermans van de werkgroep Arm in Arm Dongen (Fotograaf: Marc de Koning)

mensen tegenkomt die buiten de boot vallen. “Als je maar een paar euro meer dan 120% boven het minimuminkomen zit, heb je bij de gemeente nergens meer recht op, terwijl er goed sprake kan zijn van schuldenproblematiek.” De gemeente heeft volgens Harrie hierop onvoldoende zicht en te weinig middelen om armoede effectief te bestrijden. Christ beaamt dat: “In de ruim tien jaar dat ik voor Arm in Arm actief ben, ervaar ik over het algemeen meer regels vanuit de (plaatselijke) overheid, waardoor regelgeving schijnbaar meer de overhand heeft ten opzichte van de menselijke kant van het verhaal.” De werkgroep fungeert dan als brug. Harrie: “Neem bijvoorbeeld de termijn die de gemeente aanhield om bezwaarschriften in behandeling te nemen. Wij kennen voorbeelden van mensen die twee jaar moesten wachten. Mede door ons toedoen is die procedure herzien en aanzienlijk verkort.”

Communicatie

Naast de oecumenische opzet en de politieke daadkracht van Arm in Arm is de communicatie met mensen om wie het gaat een derde component van de succesformule. Christ: “We werken veel met Whatsapp. Dat maakt de lijntjes kort, zowel tussen de leden van de werkgroep, als tussen de mensen van de doelgroep onderling.” De ervaring leert dat zij hem gemakkelijk kunnen vinden. Lotgenoten kennen elkaar. Zij staan via social media met elkaar in verbinding. Ze ontmoeten elkaar bij de Voedselbank en via Facebook of de Facebookgroep ‘Helpende Hand’ waar allerlei gebruiksvoorwerpen van eigenaar wisselen. Wanneer één persoon een goede ervaring met Arm in Arm deelt, verspreidt de bekendheid vanzelf. Intussen is de werkgroep een begrip in Dongen en omstreken. Samenwerking met andere organisaties, ofwel ‘ketenpartners’ leidt volgens Christ en Harrie vaak tot initiatieven die van grote betekenis zijn voor de gemeenschap en voor gezinnen individueel. Zo maakt Arm in Arm het in samenwerking met de Vincentiusvereniging van Dongen mogelijk om gezinnen op vakantie te laten gaan die daartoe zelf de financiële middelen niet hebben. Ook is er geregeld uitwisseling met organisaties op het gebied van maatschappelijk werk en schuldhulpverlening.

Mensen in hun waarde laten

Sinds een paar jaar delen werkgroep leden boodschappenbonnen uit in plaats van voedselpakketten. Het structureel opslaan van levensmiddelen kost ruimte en organisatie. Maar door de jaren heen ziet de werkgroep nog een reden om de voedselhulp anders aan te pakken: Harrie: “Met boodschappenbonnen staan de mensen die we helpen bij dezelfde kassa als ieder ander. Niemand ziet dat zij het minder breed hebben. Op deze manier laten wij ze in hun waarde. We beseffen uiteraard dat we ze extra vertrouwen geven en dat zij dat kunnen misbruiken. Maar in de praktijk komt dat nauwelijks voor.” Christ: “Iedereen is welkom. Wij helpen iedereen, ongeacht geloof, afkomst of wat dan ook. Maar we maken ons wel zorgen over specifieke groepen. Bijvoorbeeld de zzp'ers. Daar zien we momenteel veel mensen wegzakken. Bij hen is het woord armoede vaak al een taboe. Ervoor uitkomen dat ze amper kunnen rondkomen is in hun ogen zwakte en dus schadelijk voor hun imago. Bovendien is hun onderneming vaak hun ‘kindje’. Om hen op het spoor te komen en te helpen is dan extra moeilijk.”

Wat doet Arm in arm?

Arm in Arm is een oecumenische werkgroep van alle kerken in Dongen en 's-Gravenmoer, die al ruim twintig jaar strijdt tegen armoede in de gemeente. Samen met sociale partners en een netwerk van sponsors komt Arm in Arm op voor mensen in kwetsbare situaties. Jaarlijks worden honderden mensen geholpen met giften, renteloze leningen en kerstpakketten en kunnen een aantal van de minst daadkrachtige gezinnen toch op vakantie. Arm in Arm wijst de weg naar lokale hulpinstanties en geeft daar loketbegeleiding. Dat verlaagt de drempel voor hulpvraag en voorkomt veel bureaucratie. Het verbinden van ruim twintig professionele en vrijwillige organisaties in onderlinge samenwerking bevordert het inzicht in de Sociale Kaart. Politieke inzet heeft mede geleid tot inspraak in de nieuwe gemeentelijke nota armoedebelid en een nieuw protocol voor snellere behandeling van aanvragen en bezwaarschriften. www.arminarmdongen.nl <https://www.parochiedongen.nl/nieuws/werkgroep-arm-in-arm-wint-antonius-prijs-voor-diaconie/>

Herdenken en gedenken, maar ook voorkomen!

Bob van Dillen is migratiedeskundige en programma manager bij Cordaid

Naar aanleiding van Allerzielen werden begin november in verschillende steden herdenkingsbijeenkomsten georganiseerd om de duizenden vluchtelingen te herdenken, die zijn omgekomen aan de grenzen van Europa. Zo ook op zondag 4 november aan de Haagse Hofvijver, pal naast het Binnenhof.

Anno 1918 blijven de grenzen van Europa een levensgevaarlijke plek. Nog dagelijks overlijden er mannen, vrouwen, en kinderen; mensen die juist op zoek waren naar veiligheid en bescherming. In 2016 waren er meer dan 5.000 doden te betreuren, in 2017 waren dat er meer dan 3.000 en ook dit jaar zijn al 1.777 (bron: *Missing Migrants IOM*, telling

per oktober 2018) mensen omgekomen. Ondanks het afgenomen aantal migranten dat per boot de oversteek waagt, blijkt de kans om te verdrinken dit jaar te zijn toegenomen: van 1 op 31 opvarenden, tegen 1 op 49 in 2017.

Namen van overledenen

In juni publiceerde de Britse krant *The Guardian* een lijst met 34.371 namen van geïdentificeerde drenkelingen sinds 1993. Met vermelding van het land of regio van oorsprong, en de datum wanneer ze gevonden werden. Een lijst waar je kippenvel van krijgt. Die lijst is geprint meer dan twintig meter lang, en zij stond centraal in de herdenking op Allerzielen. Elke naam een verhaal, een mens van vlees en bloed, met dromen en hoop op een beter bestaan.

Verhaal van mijn vlucht

Ook zijn verhalen van de overlevenden verteld. Zoals Dawit Amanuel Goitom, die in 2014 van Eritrea naar Nederland vluchtte en over zijn ervaringen het boek *‘Mijn vlucht’* schreef. “Ik ben zelf statushouder in Nederland en ik heb dezelfde reis afgelegd als veel van de omgekomen vluchtelingen die we vandaag herdenken. Ik heb het geluk om nog in leven te zijn en daarom wil ik mijn verhaal delen, zodat meer mensen bewust worden van de gevaarlijke reis die vluchtelingen nu moeten ondernemen, en hoe het er nu aan toe gaat rondom de Europese grenzen. Ik hoop dat vluchtelingen in de toekomst Europa veilig en legaal kunnen bereiken en niet meer hun leven hoeven te riskeren om naar een veilige plek te vluchten.”

De namenlijst wordt ontrolld bij de Hofvijver tijdens de Allerzielen herdenking (Fotograaf: Bob van Dillen)

Last van mensensmokkelaars

Of zoals Sahar, die acht jaar geleden is gevlucht uit Iran, en die met een vals paspoort en met hulp van een smokkelaar via Turkije naar Nederland kwam. Daar deed ze maanden over. Toen ze in de bus zat van Iran naar Turkije durfde ze niet door het raam naar buiten te kijken of met mensen te spreken. "Ik was totaal in paniek, praatte met niemand, en vroeg alleen iedere keer aan de buschauffeur wanneer we in Turkije zouden aankomen. Ik kende de route niet. Iedere keer dacht ik, nu houden ze me tegen!" Haar reis was een verschrikking, en ze werd halverwege twee maanden opgesloten in een huis van een smokkelaar. "Ik ben hier vandaag, omdat ik het verschrikkelijk vind dat mensen die op zoek zijn naar veiligheid doodgaan, iedere dag. Ik weet hoe lastig het is om naar een veilig land te reizen. Het is oneerlijk dat mensen, hun leven moeten riskeren om veilig te leven. Vluchten is eng, onzeker en gevaarlijk. Het is zo verdrietig om te zien dat iedereen zich op gevaarlijke of illegale manieren moet bewegen om in een veilig land aan te komen. Niemand verdient het om te verdrinken of dood te gaan tijdens het vluchten. Waarom gaan volwassene en kinderen dood terwijl we hen kunnen beschermen?"

Migranten beschermen

Herdenken en gedenken is belangrijk. En voorkomen dat mensen sterven is eigenlijk nog belangrijker. Sahar heeft gelijk: we kunnen migranten en vluchtelingen beschermen, als we dat willen. De politiek is aan zet, niet alleen in Nederland maar gezamenlijk in Europa. En daarom zijn Justice And Peace en Cordaid een Europese petitie gestart, onder de titel: #WelcomingEurope. Allereerst pleiten we voor het creëren van veilige en legale routes naar Europa waardoor er minder mensen gedwongen zullen zijn de levensgevaarlijke overtocht over de zee te wagen. Wat zijn legale routes precies? Denk bijvoorbeeld aan gezinshereniging, aan studenten visa, of aan humanitaire visa, maar ook aan arbeidsmigratie voor migranten die inspelen op de vraag naar arbeid in Europa. Op deze basis komen migranten per vliegtuig, snel en goedkoop naar Europa, veelal voor

een tijdelijk verblijf. En vooral ook: zonder de risico's op uitbuiting en mishandeling onderweg, of verdrinking tijdens de overtocht. Bijkomend probleem is dat migranten aan de Europese buitengrenzen vaak buiten de wet vallen wanneer zij slachtoffer zijn van arbeidsuitbuiting, seksueel misbruik of andere mensenrechtenschendingen. Rapporten van het Italiaanse Rode Kruis tonen aan dat de meeste vrouwelijke migranten onderweg verkracht zijn, en dikwijls ook zwanger. Wij vragen de EU om slachtoffers van mensenrechtenschendingen, misbruik en uitbuiting effectief te beschermen via een klachtenmechanisme.

Humanitaire hulp is geen misdaad

Tenslotte zijn we er van overtuigd dat humanitaire hulp nooit een misdaad is. Het redden van drenkelingen door NGO boten wordt door landen als Italië sterk belemmerd, waardoor er veel meer mensen verdrinken. In twaalf Europese lidstaten kunnen burgers een boete krijgen of zelfs gearresteerd worden voor het uitdelen van eten, het kopen van een treinkaartje, of het bieden van onderdak aan een migrant. Wij vragen de EU daarom om lidstaten te verbieden om humanitaire hulp aan vluchtelingen en migranten strafbaar te stellen, en om financiële steun te bieden aan burgers die zelf vluchtelingen willen verwelkomen in hun land.

Petitie ondertekenen

In verschillende Europese landen wordt door Cordaid, Justice And Peace en Vluchtelingenwerk Nederland tot 15 februari 2019 actie gevoerd met als doel om 1 miljoen Europese handtekeningen te verzamelen. Daarmee wordt de Europese Commissie verplicht om met een wetsvoorstel te komen dat deze problemen adequaat gaat oplossen. U bent van harte uitgenodigd bij te dragen aan een menselijker Europa en de petitie te ondertekenen op de website van Justice and Peace Nederland: <https://www.justiceandpeace.nl/nl/doe/eenwelcomeuropa/#petitie>.

Caritas op postzegels

Joep van Zijl is oud Cordaid medewerker en bestuurder
Vereniging SchuldHulpMaatje Nederlands namens het LKDB

Midden negentiende eeuw verschenen de eerste postzegels, in Engeland in 1840 de bekende penny black zegel. Aanvankelijk werden op de postzegels heersende vorsten afgebeeld zoals in Nederland Koning Willem III in 1852.

Toeslag voor goede doelen

Australië was het eerste land in de Wereld, dat postzegels met toeslag uitgaaf. Deze toeslagzegels verschenen in het toenmalige Britse New South Wales (Nieuw-Zuid-Wales). In 1897 werd het zestigjarig jubileum van Koningin Victoria met twee postzegels herdacht. Met een tienvoudige toeslag zamelde men geld in voor een nieuw ziekenhuis. Rusland gaf als eerste Europese land in 1905 weldadigheidszegels uit. Tijdens de eerste wereldoorlog werden postzegels uitgegeven met een opdruk of toeslag voor het Rode Kruis als weldadigheidszegels of wat we nu noemen "goede doelen" zegels. De opbrengst was bedoeld voor de verzorging van oorlogsgewonden. Begin 20ste eeuw verschenen naast de Rode Kruis zegels in vele landen ook andere "goede doelen" zegels met toeslag voor kwetsbare groepen in de samenleving en voor de bestrijding van tuberculose (in Nederland de Tuberculose-zegels in 1906 en in 1923).

Caritas postzegels

In 1910 verschenen de eerste "Caritas" postzegels in België (afb. 1), tevens de eerste toeslagzegels in België, uitgegeven naar aanleiding van de wereldtentoonstelling te Brussel en de toeslag was bestemd voor Tbc bestrijding met afbeelding naar schilderij 'De

liefdadigheid van Sint Maarten' van A. van Dijck. In 1911 verschenen dezelfde zegels met opdruk '1911' en 'Charleroi 1911' en in 1926 nogmaals ten bate van de slachtoffers van de overstromingen van de Maas te Luik. In 1927 werd een nieuwe serie uitgegeven (type bootje). Naast België kwamen slechts in een beperkt aantal andere landen Caritas zegels met toeslag uit. Het bekendst zijn de Caritas Luxemburg zegels, die voor het eerst in 1924 werden uitgegeven en vanaf 1926 jaarlijks (tot eind jaren '80) ten behoeve van sociale- en welzijnszorg. In Estland verschenen van 1936-1940 vijf Caritas series met toeslag voor welzijnszorg en tbc bestrijding; in Portugal werden in tussen 1915 en 1925 speciale postzegels uitgegeven 'voor de armen', ook bekend als 'Caritas' zegels evenals in Belgisch Ruanda/Burundi in 1930.

Maatschappelijk relevant

Het is maatschappelijke relevant dat Caritas op postzegels

wordt afgedrukt en via postzegels en de toeslagen geld wordt ingezameld voor armen- en welzijnszorg en voor Tbc bestrijding. Goede doelen maken sinds begin van de 20ste eeuw deel uit van postzegels-uitgaven in bijna alle landen van de wereld aangesloten bij de Universal Postal Union (UPU). Naast de genoemde postzegels voor het Rode Kruis en de Rode Halve Maan, zijn er toeslagzegels voor kinderen (denk aan de kinderzegels in Nederland en Pro-Juventute zegels in Zwitserland), postzegels voor sociaal maatschappelijke doelen zoals in Nederland de Zomerzegels, in Zwitserland Pro Patria en in Duitsland de Wohlfahrt zegels. En er zijn speciale uitgaven voor bijvoorbeeld slachtof-

fers van oorlog en conflict en van rampen als overstromingen, aardbevingen, vulkaanuitbarstingen en tsunamis. Voor de fondswerving van goede doelen organisaties zijn postzegels een belangrijke bron van inkomsten en dragen bij aan naamsbekendheid. Door het afnemende gebruik van postzegels (en opkomende digitalisering) staan deze inkomsten onder druk. Opvallend is dat Caritas als goed doel behalve in Luxemburg nergens op postzegels met toeslag een reguliere positie heeft verkregen, net zomin als de protestantse diaconie overigens, ook niet in landen met overwegend andere levensovertuigingen/religies.

Armenzorg

In Europa bestond in de 19de eeuw een breed aanbod armenzorg van allerlei maatschappelijke (veelal kerkelijke zoals parochie- en Vincentiusverenigingen) instellingen maar ook van particulieren die zich richtten op kwetsbaren groepen zoals de weduwen- en wezen zorg, voedselbedeling, zieken- en welzijnszorg. De industrialisatie in de 19de eeuw leidde tot de opkomst van de arbeiders in de fabrieken en de trek naar de steden. De woon- en werkomstandigheden waren in het algemeen erbarmelijk en er heersten op uitgebreide schaal ziekten waaronder Tbc. In heel Europa namen de sociale spanningen toe, evenals de politieke en maatschappelijke tegenstellingen. Eind 19de eeuw ontstonden veel meer nieuwe initiatieven, vooral in de stedelijke omgeving. In 1891 publiceerde Paus Leo XIII de encycliek 'Rerum Novarum'. In deze encycliek schreef paus Leo XIII over de slechte werk- en leefomstandigheden van arbeiders, recht op arbeid en privébezit, de oprichting van

vakbonden en kaartte hij sociale vraagstukken aan, waaronder de plicht van de staat om uitwassen van het kapitalisme tegen te gaan en de zwakkeren in bescherming te nemen. Daarmee zette hij het sociale vraagstuk op de katholieke agenda en legde hij het fundament voor het katholiek sociaal denken.

Ontstaan van Caritas en postzegels

De eerste Caritas organisatie werd eind

19de eeuw kort na het verschijnen van de encycliek 'Rerum Novarum' opgericht in Duitsland. In 1897 richtte de priester en sociaal werker Lorenz Werthmann de Deutsche Caritas Verband (DCV) op. Daarom

is er de gelegenhedszegel 100 jaar Caritas Duitsland uit 1997. Al snel volgden Zwitserland in 1901, Oostenrijk in 1902 en USA in 1910 (het latere Catholic Relief Service CRS). Van Lorentz Werthmann als oprichter van Caritas Duitsland zijn gelegenhedszegels verschenen in 1954 en 2008 (zie afb. 2) evenals de oprichtster van Caritas Oostenrijk Hildegard Burjan in 1983.

Tijdens de eerste wereldoorlog waren naast het Internationale Rode Kruis de Caritas organisaties betrokken bij de hulpverlening aan de slachtoffers en opvang van vluchtelingen. In Nederland zorgde het Roomsche Katholiek Huisvestingscomité waaruit later Caritas Neerlandica/Mensen in Nood ontstond, in 1914 voor de opvang van Belgische vluchtelingen en de opvang van weeskinderen. Na de

oorlog werd deze opvang voortgezet met de opvang van Duitse en Oostenrijkse kinderen. De Caritas organisaties richtten zich in de eerste helft van de 20ste eeuw voornamelijk op armenzorg, ziekenzorg, bejaardenzorg, steun aan vluchtelingen en migranten en humanitaire hulp bij rampen zoals overstro-

mingen en droogte (Rusland tijdens de grote hongersnood 1921-1924).

Caritas internationaal

In 1924 werd op initiatief van Lorenz Werthmann de eerste Internationale Caritas Conferentie gehouden in Amsterdam, parallel aan het Eucharistisch Congres, met deelnemers uit België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Oostenrijk, Rusland, Zwitserland, Tsjechië, Hongarije en Nederland. Alleen in Duitsland, Zwitserland en

Oostenrijk waren naast de lokale Caritassen ook nationale structuren, in de andere landen bestond Caritas uit lokale initiatieven en vooral activiteiten van ordes en congregaties.

In het *Joint Programme of the International Caritas Union/Caritas Internationalis* werd onder andere afgesproken dat de landen zich zouden inzetten voor samenwerking en opzetten van landelijke en diocesane Caritas structuren (zo werden Caritas België en Luxemburg opgericht in 1933 en Caritas France/Secours Catholique in 1946). De

landelijke organisaties vormden na de tweede wereldoorlog samen Caritas Internationalis (CI) vormden met de hoofdzetel in Vaticaanstad. CI werd opgericht in 1950 als internationale katholieke hulporganisatie die heden ten dage vertegenwoordigd is in 165 landen.

Oost-Europa

In de Oost Europese landen werden pas na de val van de Muur Caritas organisaties opgericht, zoals Caritas Roemenië in 1989 en Caritas Estland in 1997. In Rusland zijn Caritas activiteiten al bekend rond 1690, pas in de winter van 1990 werd Caritas Rusland opgericht. Tijdens de Sovjet Unie waren Caritas organisaties verboden.

Europese Caritas organisaties waren na de oorlog nauw betrokken bij noodhulp en wederopbouw activiteiten zoals bij de overstromingen in Nederland en België en Calabria (1953) en een serie aardbevingen op de Griekse eilanden in 1953 evenals de Hongaarse opstand in 1956. Daaruit kwam steeds verdere Europese samenwerking voort.

Caritas Europa werd gesticht in 1971 en telt momenteel 48 organisaties in 44 landen.

Caritas in Europa

In Europa zijn grote verschillen tussen de Caritas organisaties. Bij de grootste organisatie Deutsche Caritas Verband (DCV) werken meer dan 650.000 mensen en ongeveer 350.000 vrijwilligers, in andere landen bestaat slechts een nationaal bureau met een beperkte staf. In sommige Europese landen verschenen gelegenhedszegels zoals in Duitsland (100

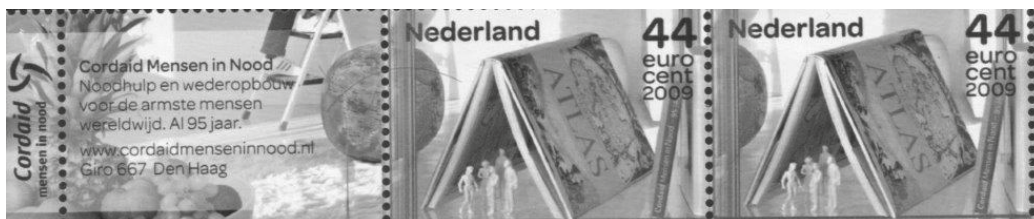
jaar Caritas in 1997, (zie afb. 3), Spanje (1979), Oostenrijk (2002), België (1983), Zwitserland (2001), Andorra (1995 en 2005), Monaco (1945 en 2015) en Slovenië in 2010.

Latijns-Amerika

In Latijns Amerika werden pas na de tweede wereldoor-

log Caritas organisaties opgericht na de oproep daartoe tijdens het 36ste Eucharistisch Congres in Rio de Janeiro in 1955. Zo werden Caritas Argentinië, Chile en Peru opgericht in 1956 en Caritas Bolivia, Brazilië, Mexico en Paraguay in 1957. In de jaren daarop volgden de meeste Latijns

Amerikaanse landen en in de jaren '70 ook Midden-Amerika zoals Caritas El Salvador in 1960 en in Guatemala 1962. Ook in Latijns Amerika verschenen gelegenheidszegels zoals in Peru, Argentinië, Paraguay en Uruguay. Caritas El Salvador is te zien op twee postzegels uit 1971 ter gelegenheid van het zevende Latijns Amerikaanse Caritas Congres (afb. 4).

Afrika en Azië en elders in de wereld

In de jaren 60 werden veel landen in Afrika en Azië onafhankelijk. Na het Tweede Vaticaans Concilie in Rome van 1962-1965, werden eind jaren zestig en zeventig 44 nieuwe Caritas organisaties opgericht in Afrika en Azië, zoals Caritas India in 1962, Caritas Senegal in 1966 en Caritas Kenya in 1972. In de Centraal Afrikaanse Republiek verschenen in 2012 postzegels van Caritas (afb. 5). In het Midden Oosten en de Noord-Afrikaanse landen zijn sinds de jaren zeventig de Caritas organisaties actief waaronder Caritas Libanon (gelegenheidszegel in 2000) gericht op humanitaire hulp aan slachtoffers van de burgeroorlog en opvang van migranten en vluchtelingen.

Er geen Caritas postzegels verschenen in Noord-Amerika, Azië en Oceanië, zelfs niet in landen met grote Caritas organisaties als CRS in USA, Mexico, Filipijnen, India en Zuid Korea.

Caritas en het Vaticaan

Het Vaticaan heeft ook Caritas postzegels uitgegeven: in 1972 werd de 'priester voor armoede en wezen' Aloysius Orione Sacerdos afgebeeld en in 1990 ter gelegenheid van 40 jaar Caritas Internationalis een serie zegels (mozaïeken) en een velletje. In 1997 werd dit zelfde velletje heruitgegeven met de opdruk *Pro Terremotati* 1997 voor

hulp aan de slachtoffers van de aardbeving in Italië en de wederopbouw. Speciale vermelding in dit overzicht van caritas postzegels verdient de uitgave in 1978 van de zegel "Friedlandhilfe", de enige postzegel van een diocesane Caritas Hindesheim dat zich sinds 1945 inzet voor vluchtelingen, migranten en asielzoekers,

Caritas op Nederlandse postzegel

In Nederland bestaat slechts een Caritas postzegel. In 1914 startte het Rooms-Katholiek Huisvestings Comité met de opvang van Belgische vluchtelingen kinderen in Nederland waaruit na de tweede wereldoorlog Caritas Neerlandica/Mensen in Nood ontstond. In 2000 ging Mensen in Nood/Caritas Neerlandica op in Cordaid – Catholic Organisation for Relief and Development Aid - na de fusie met Bilance (Bischoppelijke Vastenactie BVA en Cebemo) en Memisa. Daarmee had Cordaid het Caritas mandaat voor Caritas Internationalis. In 2009 werd door POSTNL een postzegel uitgegeven van Cordaid/Mensen in Nood 95 jaar (zie afb. 6).

Dit artikel is een verkorte en voor *Diakonie & Parochie* aangepaste versie van een presentatie over Caritas op postzegels voor de 's-Hertogenbosche Filatelisten Vereniging, 25 oktober 2018; een uitgebreide versie van het artikel met alle bijbehorende afbeeldingen van genoemde postzegels is verkrijgbaar bij de auteur. Annelies van Heijst, *'Gedreven helpers, een geschiedenis van Cordaids voorlopers'*, Uitgeverij Verloren, Hilversum, 2014. Matthias Schmidhalter, *'The History of Caritas Internationalis'*, Caritas Internationalis, Vatican City, Rome, 2007. www.hertogpost.nl

Ontmoetingskerk Dukenburg groene partner van European Green Capital

Mirjam Schuilenga is medewerker maatschappelijke activering De Kim

Nijmegen profileert zich dit jaar als European Green Capital. De stad heeft de Ontmoetingskerk in de wijk Dukenburg als partner in hun programmering 2018 opgenomen.

Pastor Jeanne Rens vertelt hoe dat is gekomen. "Bisschop De Korte hield begin dit jaar in onze kerk een lezing over de encycliek 'Laudato si'. Die werd druk bezocht en onder de vele toehoorders was iemand aanwezig die betrokken is bij Green Capital City Nijmegen. We zijn als kerk al een poos bezig met duurzaamheid en inmiddels hebben we het predikaat groene kerk. Zo werden we betrokken door de stad Nijmegen in hun programmering. We krijgen uitnodigingen voor interviews en ze hielpen ons met het idee om een bezinningstuin voor de wijk te realiseren bij onze kerk."

Bezinningstuin

Het plan bezinningstuin is inmiddels gerealiseerd en blijkt een succes in samenwerking tussen kerk, stad en meerdere maatschappelijke organisaties. "Het begon allereerst met een stuk grond van gemeente Nijmegen naast de kerk. De wethouder stelde dit beschikbaar en de openbare groenvoorziening heeft de grond op kosten van Nijmegen plantklaar gemaakt. Dat was een hele operatie. Oude beplanting moest eruit, het terrein geëgaliseerd en de bodem verrijkt. Toen kwam de fase van het ontwerpen van de tuin. De tuin is in samenwerking met de voormalige Hortus Botanicus van de universiteit ontworpen en aangelegd door leerlingen van de praktijk-school samen met een vrijwilliger praktijkbegeleider. Het ziet er al heel mooi uit. In de

Jeanne Rens en Paul Keizers als penningmeester van stichting Oecumene Ontmoetingskerk ontvangen van Maria Buur van de gemeente Nijmegen de cheque van het fietsproject Ring Ring [Fotograaf: Ann van Rijn]

laatste fase komt er nog een ronde zitbank om de boom die door de Rotary aangeboden wordt en begrafenisvereniging Monuta sponsoort de herdenkingsboog. Dat wordt een boog met bijbelse planten en naamplaatjes van dierbaren uit de wijk die gestorven zijn." Pastor Rens: "Op een bepaald moment werd het even spannend toen er bericht kwam van de vereniging van natuur en milieu educatie IVN. Zij waren bezig om natuurgidsen op te leiden en wilden met 45 cursisten de tuin verder komen aanplanten. Dat zou dan op Paaszaterdag moeten plaatsvinden, één van de drukste liturgische periodes van het jaar. Dat kregen wij niet georganiseerd. Maar het mooie was, dat wij dat niet hoefden te doen. Op Paaszaterdag zijn de cursisten hier naar

Het regent als parochianen na de opening de bezinningstuin bezoeken [Fotograaf: Ann van Rijn]

toe gefietst. Ik heb een welkomstwoord gesproken en ze zijn aan de slag gegaan". We wandelen inmiddels door de mooi ingerichte tuin. Een vrijwilliger besproeit de bloemen en kruiden. Aan de muur hangen insectenhôtels. Het ziet er allemaal zo vanzelfsprekend uit. "Soms ligt er hier een zwerver op het bankje. Maar er wordt nooit troep achtergelaten". De tuin nodigt blijkbaar uit en dwingt respect af. Rondom staan hoge flatgebouwen. De bedoeling is dat mensen zonder tuin dit ook als een oaseplek in de wijk gaan ervaren. De Ontmoetingskerk blijkt een lange traditie te hebben als het gaat om duurzaamheid. "Zie je die hoge bomen daar? Die zijn nog geplant door kinderen van de kerk uit de tijd van het Conciliair Proces dat als thema had: vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping". In 1989 deed de kerk mee met de jaarlijkse vastenactie die toen een herbebossingproject ondersteunde in Peru. Er zijn toen door de kinderen van de kerk ook een paar bomen achter de kerk geplant".

Groene kerk

Hoe word je een groene kerk? Komt dat door een verankering in een parochieel beleidsplan? Het blijkt te gaan om een meerjarig programma gekoppeld aan een kerkelijk thema. In 2017 werd het thema gekozen: 'Met het oog op de toekomst'. Een programma-raad denkt na over de invulling. De parochie koppelt het aan activiteiten die inspireren. Er wordt verslag gedaan in het parochieblad en er zijn lezingen. Dit jaar heeft de kerk in eigen beheer een veertigdagenkalender uitgegeven, die in een oplage van 200 exemplaren ver-

kocht is. Duurzaamheid leeft bij de mensen, maar dan wel gekoppeld aan een kerkelijk thema. Dit alles kan niet zonder de concrete inzet van vrijwilligers. Er is dan ook een werkgroep die meedenkt en er handen en voeten aan geeft.

Ring Ring

Een opvallende activiteit is het fietsproject Ring Ring waaraan de Ontmoetingskerk heeft meegedaan. Het is een landelijk project waarbij een goed doel wordt gekozen binnen een afgebakend postcodegebied. Middels een speciale app op je smartphone worden je fietskilometers geregistreerd. Pastor Rens: "In onze wijk Dukenburg is in totaal 15.000 kilometer gefietst. De kilometers in en uit de wijk en binnen de wijk tellen en dat leverde een bedrag op van 500 euro. Er hebben 300 wijkbewoners aan meegedaan en zo een bijdrage geleverd aan onze bezinningstuin, die uitverkoren was als goed doel".

Pastor Rens: 'er is hier veel sociaal kapitaal, maar weinig financieel kapitaal. De ontmoetingskerk is met dubbeltjes en kwartjes groot geworden. Er is een mentaliteit van alle kleine beetjes helpen. Er is ook een bepaalde soberheid. We zijn naar onze vrijwilligers groot in onze lofuitingen, maar grote bossen bloemen en flessen wijn, daar doen we niet aan. Het weerhoudt hen niet. Een begeleidende kaart met een inspirerende tekst voldoet. De taal waarin je de dingen doet is hier belangrijk. Zonder een stigma te willen opplakken... dit is toch wel een arme wijk met veel kwetsbare mensen. De bezinningstuin is bedoeld als ontmoetingstuin voor deze wijk. We willen hiermee de kerk en de wijk met elkaar verbinden".

Op vrijdag 30 november 2018 is de Werkconferentie Geloof, Duurzaamheid en Toekomst te Zwolle geweest. De inzet is om werk te maken van duurzaamheid en rechtvaardigheid in de parochie. Met medewerking van Mgr. Van den Hout, bisschop van Groningen-Leeuwarden en Mgr. De Korte, bisschoppelijk referent voor Kerk en Samenleving. Zie voor rapportages www.laudato-si.nl www.ontmoetingskerk.net/

Diaconaal doen doordacht leidt tot bezinning

Pier Tolsma is diaken in de r.-k. parochiefederatie Vlietstreek

Op 6 maart 2018 bespraken we in Rotterdam in het diocesaan werkveldoverleg diakonie het eerste hoofdstuk van handboek diakoniewetenschap 'Diaconaal doen doordacht' (Kok Utrecht, 2018). En op 14 september 2018 bespraken we het boek in de Diaconale Studiekring.

De deelnemers aan dit overleg binnen het bisdom Rotterdam zijn degenen die binnen de pastorale teams van de parochies diakonie in hun portefeuille hebben. Ter voorbereiding van het gesprek had ik twee kretes genoteerd: 'Daden van liefde' en 'Perspectief van de naaste'. Deze twee zaken komen volgens mij te weinig aan de orde. In deze notitie heb ik mijn gedachten verder uitgewerkt. Hierbij bespreek ik ook hoe het door mij gesignaleerde manco doorwerkt in de rest van het boek. Het is niet mijn bedoeling iets aan het boek af te doen, maar ik wil er wel iets aan toevoegen.

Daden van liefde

Laat ik beginnen met de daden van liefde. Vijf jaar geleden vierde het bisdom Rotterdam het Jaar van Daden van Liefde. Hiermee wilden we in ons bisdom duidelijk maken waar het geloof in de God - die liefde is - toe leidt. "God is liefde," schrijft de apostel Johannes in zijn eerste brief (1 Joh. 4:8). Als liefde wezenlijk is aan God, dan is het ook wezenlijk aan de mens, want wij zijn naar zijn beeld geschapen. Wij zijn geschapen en verlost voor en door de liefde. Het Rijk Gods is en wordt gebouwd op

liefde. De liefde is bepalend voor ons mens-zijn. In de encyciek 'Deus caritas est' (Rome 2005) laat paus Benedictus XVI zien hoe alle vormen van liefde met elkaar samenhangen, hoe ze als het ware allemaal uit dezelfde stof zijn opgebouwd: eros en agapè, amor en caritas, dalende en stijgende liefde, zelfgerichte en onbaatzuchtige liefde, menselijke en goddelijke liefde. Dat stelt ons in staat te groeien van eigenliefde naar op de ander gerichte liefde. Benedictus schrijft dat de Kerk de plicht heeft de samenleving

de 'dienst van de liefde' aan te bieden. De 'dienst van de liefde', is een individuele verantwoordelijkheid voor elke christen, maar net zo goed een collectieve opdracht voor de Kerk: "Het programma van de christen - het programma van de barmhartige Samaritaan, het programma

van Jezus - is een 'hart dat ziet'. Dat hart ziet waar de liefde nodig is en handelt in overeenstemming ermee. Het spreekt vanzelf dat als de caritatieve activiteit door de Kerk als een gemeenschapsinitiatief wordt opgenomen, de spontaneiteit van het individu moet worden aangevuld met programma's, vooruitzichten en vormen van samenwerking met gelijkaardige instellingen." (38).

Barmhartigheid en gerechtigheid

Het eerste handboek draagt de titel 'Barmhartigheid en gerechtigheid' (Kok Kampen, 2004). Dat is een belangrijk begrippenpaar. Het zijn begrippen die niet zonder elkaar kunnen. Ze

passen in het rijtje: hart en hoofd, gevoel en verstand, liefde en waarheid. Over dit laatste begrippenpaar schreef paus Benedictus XVI in zijn encycliek *'Caritas in veritate'* (Rome, 2009). De begrippen liefde en waarheid staan centraal in deze encycliek. De liefde is het hart van de sociale leer van de Kerk. Alles komt voort uit de liefde van God, alles wordt er door gevormd en alles is er op gericht: God is liefde. Vormgeving van deze liefde vraagt om waarheid. Liefde en waarheid kunnen niet zonder elkaar. Zonder waarheid wordt liefde sentimentaliteit, staat zij los van kennis en ervaring en is er geen sprake van solidariteit en verantwoordelijkheid. Liefde in waarheid vraagt naast liefdadigheid om gerechtigheid. De gerechtigheid is de maatstaaf voor het minimum. Je kunt niet iets aan een ander geven, waar de ander gewoon recht op heeft, wat in feite al zijn eigendom is. Een vroegere collega van mij zei met enige regelmaat: "We werken hier niet bij een bank". Voordat hij priester werd had hij in de financiële wereld gewerkt. Zelf heb ik een groot deel van mijn leven bij technische bedrijven gewerkt. Ik hield me daar bezig met het verbeteren van bedrijfsprocessen. Bij het lezen van *'Diaconaal doen doordacht'* kreeg ik met enige regelmaat een déjà vu. Niet dat ik bezwaar heb tegen effectiviteit en efficiëntie, ook niet als dit het werken in de Kerk betreft, maar we moeten ons wel realiseren dat effectiviteit en efficiëntie nodig is als het gaat om schaarse middelen. Niet dat de Kerk geen schaarste kent, maar het meest wezenlijke wat we bezitten en wat we te schenken hebben is de liefde. En liefde is er altijd in overvloed. Ik ben ervan overtuigd dat wanneer we vanuit die gedachte werken we werkelijk tot nieuwe inzichten komen en los kunnen komen van het bedrijfsmatige en resultaatgerichte denken. Hier wordt zichtbaar dat er in *'Diaconaal denken doordacht'* onvoldoende aandacht voor de liefde is. Diaconie is geen maakbaarheidsproject. Het is een voortdurende manifestatie van liefde. Paus Benedictus schrijft: "Er zal altijd lijden zijn dat troost en hulp vereist. Er zal altijd eenzaamheid zijn. Net zo goed als er altijd situaties van materiële nood zullen zijn waarvoor hulp onontbeerlijk blijft, in de zin van een concrete liefde voor de naaste." (*Deus caritas est*, 28)

Diaken Pier Tolsma in actie [Fotograaf Peter van Mulken]

Het perspectief van de naaste

In *'Diaconaal doen doordacht'* worden drie perspectieven genoemd om diaconie te bezien. Het binnenperspectief betreft het kijken vanuit de Kerk en vanuit de theologie naar de positionering van diaconie binnen de Kerk. Het buitenperspectief is het kijken van de buitenwereld naar deze kerkelijke activiteit. Het perspectief van de mensen in nood spreekt voor zichzelf. Ik mis in deze opsomming het perspectief van de naaste. Het woord naaste in de betekenis die Jezus er aan geeft in de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan (Luc. 10,25-37). De naaste die goed wil zijn voor zijn medemens. Dit vierde perspectief sluit aan bij het idee dat diaconie primair een manifestatie van liefde is. Om lief te hebben heb je concrete mensen nodig. Liefde is gericht op mensen en liefde gaat uit van mensen. Instituten kunnen niet liefhebben en dat geldt ook voor de Kerk. Als Jezus spreekt over daden van liefde zoals in de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan of bij de werken van barmhartigheid (Mt. 25,31-46) gaat het altijd over concrete mensen, niet over instituten. Van de mens in nood wordt gezegd dat hij naar Gods beeld

geschapen is en dus zijn eigen menselijke waardigheid heeft. Dit geldt niet alleen voor mensen in nood. Alle mensen zijn beeld-dragers van God. Iedere mens is het gegeven de liefde van God zichtbaar te maken in de wereld en zo God te eren en te dienen. Als het over gelijkwaardigheid van mensen gaat, gaat het erom dat iedereen liefde kan ontvangen en liefde kan geven. In een liefdesrelatie staat niemand centraal. Zoals de liefde wezenlijk is aan God is zij ook wezenlijk aan de mens.

Faciliteren en krachten bundelen

De rol van de naaste centraal stellen betekent dat de rol van de Kerk primair ligt op het vlak van faciliteren en krachten bundelen en vanuit het oogpunt van subsidiariteit datgene doen waartoe individuele gelovigen niet in staat zijn. Ik zie mijn opdracht als diaken niet primair om namens de parochie diaconaal op te treden, maar veel meer om de parochianen ertoe te bewegen diaconaal te zijn en dat kan zowel in de persoonlijke situatie als in georganiseerd verband. Hub Crijns en Herman van Well stellen dat diaconie altijd organisatie vraagt (*Diaconaal doen doordacht*, 200). Mogelijk is dat zo, omdat ze diaconie als zodanig gedefinieerd hebben. Mijn idee is: probeer het eerst maar eens zonder organisatie. De ballast van organisatie kun je altijd nog op je nek nemen. Hun commentaar bij het optreden van de barmhartige Samaritaan is niet het mijne. De Samaritaan is juist barmhartig omdat hij spontaan en onvoorbereid reageert op de nood van een medemens. Hij doet wat hij kan. Jezus laat nergens blijken dat we ons moeten organiseren om goed te doen. Hijzelf is ook in het geheel niet bezig met het op gestructureerde wijze genezen van zieken en het vergeven van zonden. De enige keer dat sprake is van enige organisatie is bij de uitzending van de leerlingen. Zij worden twee aan twee uitgezonden. Ook Augustinus kiest in de in het boek geciteerde preek het perspectief van de naaste en niet dat van de Kerk (*Diaconaal doen doordacht*, 15).

Consequenties

Meer aandacht voor de liefde als basis voor diaconie en de rol van de naaste daarin doet op een andere wijze kijken naar de wereld van

de diaconie. Een paar voorbeelden.

Hoe verhouden vrijwilligers en professionals verhouden zich tot elkaar?

a. Vrijwilligers zijn amateurs, zij handelen uit liefde. Professionals handelen op basis van kennis. De verschillende uitgangspunten maken dat zij elkaar kunnen waarderen en aanvullen. Professionals moeten presteren. Zij zijn gebonden aan kwalitatieve en kwantitatieve doelstellingen. Er zijn rechten en plichten. Bij amateurs gaat het vooral om de liefde. Meetbare resultaten zijn bijzaak. Het is zoals Augustinus zegt: "Heb lief en doe wat je wilt." Zij willen gewoon iets goeds doen. Hierbij is het persoonlijke contact van cruciaal belang.

b. Diaconie en maatschappelijke voorzieningen. Moeten wij diaconie op een seculiere wijze presenteren om fondsen te werven? Wanneer houdt iets op diaconie te zijn en wordt het een maatschappelijke voorziening? Zijn we in staat zaken los te laten als het gemeen goed is geworden? Is het dan nog wel diaconie?

c. Vanuit het organisatorisch denken stellen Hub Crijns en Herman van Well dat diaconie mensen nodig heeft (*Diaconaal doen doordacht*, 199). Er moeten doelstellingen gerealiseerd worden. Kortom we moeten aan *human resource management* doen. Draai het eens om. Er zijn mensen die iets willen doen, dat vraagt mogelijk om een diaconale organisatie.

d. Overvloed en schaarste. Liefde is onuitputtelijk. Schaarste is slechts materieel en het gevolg van gestelde doelen. In het geval van liefde deel je wat je hebt, geef je wat je kunt missen, meer wordt er niet gevraagd.

e. Gelijkwaardigheid in een relatie is vanzelfsprekend wanneer liefde de basis is. Liefde is niet normatief. Zij eist niet jij moet worden zoals ik ben.

f. Verzoening is vooral een daad van liefde.

Deze reactie is uitgesproken tijdens de Diaconale Studiekring van 14 september 2018 te Amersfoort.
<https://diakenpiertolsma.com/>

Reuzen voor het sociale domein nodig

Wiebe van der Hout in 'Leeuwarder Courant Noord' van 12 november 2018, pag. 25, open publicatie geciteerd op de site van de Sint Maarten Conferentie 2018

Delen op Sint Maarten is meer dan kinderen die zingend langs de deuren gaan. Op 10 november verzamelden diaconaal actieven en geïnteresseerden zich in de Leeuwarder rk Bonifatiuskerk voor de Sint-Maarten Conferentie over kwetsbaarheid. Thema: 'Zie je mij?'

Geïmproviseerde gitaarmuziek lokt de deelnemers aan de ontmoeting naar het podium bij het altaar. Daar is een intiemere ruimte gecreëerd, omzoomd door een kunstproject van panelen met krantenknipsels over mens en 'mienskip' met eroverheen geplakte gedichten en gedachten. Op een scherm is de Leeuwarder stoomfontein van Plensa met de twee kinderhoofden te zien.

Omzien naar elkaar

Jan Bosman van Solidair Friesland memoreert een opvallende afzegging. Margarithe Veen, voorzitter van de Friese Raad van Kerken gaat op dezelfde ochtend voor bij de asielkerkesta-fette in Den Haag. "Laten we ons verbonden met hen daar voelen. Er zijn mensen nodig die niet weggijken. Reuzen voor het sociale domein", zegt hij, refererend aan een populair LF2018-evenement. Het culturele jaar is de reden dat de inspiratiedag in Leeuwarden te gast is. Bisschop Ron van den Hout, jarig op Sint Maarten, belicht het oudtestamentische begrip 'paqad', een Joods begrip voor omzien naar. Bij diaconale hulp mag je volgens hem "niet oordelen of veroordelen. Wel mag je aanspreken op zorgelijk gedrag, want barmhartigheid moet gecombineerd worden met rechtvaardigheid". De noordelijke kerkleider verhelderde dat met een pijnlijk voorbeeld. "Wij hebben geen recht gedaan aan slachtoffers van misbruik en te veel barmhartigheid gehad voor daders."

Guus Timmerman, natuurkundige en theo-

loog, onderzoekt voor de stichting Presentie zorgpraktijken. Hij begint gewaagd met het lezen van een stukje Fries over 'iepen mienskip'. "Spannend begrip, want een gemeenschap bestaat juist bij de gratie van een zekere geslotenheid en afgegrensdheid. En dat kan gauw uitsluiting betekenen." Kwetsbaarheid wordt volgens Timmerman overwegend als onwaarde gezien in beleidsdocumenten en in wat zorginstellingen als hun opdracht zien. "Het mag er eigenlijk niet zijn bij onze zelfredzaamheid." Toch kan ieder van ons van de ene op de andere dag in een hachelijk, onzeker bestaan belanden. Hij rekent voor dat 30 procent van de Nederlanders in die situatie zit. "Wat we nodig hebben is vertrouwen in verbinding tussen mensen, juist ook in tijden van onzekerheid en kwetsbaarheid en een politiek die dat met opzet teweegbrengt."

Ook commissaris van de koning Arno Brok, lid van de Rooms-Katholieke Kerk, bepleit verbinding en gevoel voor de ander. LF2018 bracht, vooral door Under de Toer, veel contacten op gang. "Maar altijd te weinig bij mensen in armoede en eenzaamheid." De warmte die die mensen zo hard nodig hebben, kunnen de deelnemers aan de diaconale dag ook gebruiken. In de kerk is het akelig koud geworden, maar gelukkig kan men in beweging voor de lunch en workshops elders.

<http://sintmaartenconferentie.nl/publicatie/>

Bisschop van Hout spreekt over omzien naar elkaar
[Fotograaf: Melda Wibawa]

Teveel kinderen in Nederland groeien op in armoede

Hester Oosterbroek is specialist Binnenlands Diaconaat bij Kerk in Actie

Ziek zijn op de dag van je verjaardag is erg jammer als het een griepje betreft. Het wordt anders als je 'ziek' bent omdat er thuis geen geld is om te trakteren. Een schrijnend voorbeeld van wat er kan gebeuren als een kind in armoede opgroeit. In dit artikel meer over de cijfers, oorzaken en manieren waarop kerken kunnen helpen.

Cijfers en oorzaken

Volgens het Sociaal Bureau van de Statistiek in het onderzoek 'Armoede en Sociale Uitsluiting' (2018) groeien 292.000 kinderen op in armoede, dat is één op de negen kinderen. Op een schoolklas van dertig kinderen hebben minstens drie kinderen met armoede te maken. De ouders van deze kinderen hebben niet genoeg geld om de uitgaven te doen voor zaken die zij nodig hebben voor zichzelf en hun gezin om te kunnen leven. Net als bij volwassenen lopen sommige groepen kinderen meer risico op armoede dan andere, denk aan samenstelling en omvang van het gezin, de belangrijkste inkomensbron van het huishouden en de etnische herkomst. De grootste groep arme kinderen heeft werkende ouders.

Gevolgen

De Sociaal Economische Raad (SER) vraagt in het advies 'Opgroeien zonder armoede' (2017) nadrukkelijk aandacht voor deze problematiek. De SER trekt de conclusie dat negatieve effecten van armoede in de kindertijd vooral op korte termijn optreden. Kinderen die in armoede opgroeien voelen zich ongelukkig, maken zich zorgen over hun thuissituatie en nemen minder deel aan sociale activiteiten. Voor de lange termijn zijn er eveneens negatieve gevolgen: deze kinderen blijven op een lager onderwijsniveau steken en lopen mede daardoor meer risico om als volwassene opnieuw in armoede te verkeren. De Kinderombudsman heeft in 'Alle kinderen kansrijk' (2017) in kaart gebracht hoe kinderen en jongeren door armoede in hun ontwikkeling belemmerd worden. Uit het onderzoek blijkt dat de kinderen en jongeren stress en spanning thuis ervaren, zich zorgen maken over onvoldoende geld voor hun verzorging en dat de band tussen ouders en kinderen regelmatig door deze situatie onder druk staat. Ook biedt het leven te weinig stabiliteit en zekerheid en missen kinderen daarnaast het contact met ondersteunende

volwassenen naast hun ouders. Ze kunnen vaak moeilijker meekomen op school en ervaren uitsluiting. Kinderen en jongeren die opgroeien in armoede zijn negatiever over hun leven en geven het een rapportcijfer 6,6 ten opzichte van kinderen die niet opgroeien in armoede, zij geven een 7,5. Daar tegenover staat dat kinderen die in armoede opgroeien én problemen thuis hebben hun leven een 5,5 geven.

De kerk in Nieuwendijk deelt een vakantietas uit aan kinderen die opgroeien in een gezin met een krappe beurs
(Fotograaf: Marieke Viergever)

Voorzieningen voor arme kinderen

Steeds meer organisaties zetten zich in voor kinderen uit gezinnen met een krappe beurs. Soms is de hulp specifiek gericht op kinderen, zoals Stichting Leergeld of een babyspullenbank. Soms is de hulp breder gericht op mensen in armoede waarbij ook kinderen bereikt worden, zoals de Voedselbank of SchuldHulpMaatje. Er zijn drie stichtingen gericht op kinderen die opgroeien in situaties van armoede en ze werken in het hele land. *Stichting Leergeld*: zij bieden kinderen tussen de 4 en 18 jaar de mogelijkheid om deel te nemen aan binnen- en buitenschoolse activiteiten. Gezinnen kunnen een aanvraag doen voor een bijdrage voor het schoolreisje of een laptop.

Stichting Jarige Job: zij maken verjaardagen mogelijk voor kinderen tussen de 4 en 12 jaar. Zij werken onder andere samen met de Voedselbank, en delen aan de ouders een verjaardagsbox uit ter waarde van 35 euro, met slingers, ballonnen, taartmix, traktaties en cadeautjes. De kinderen weten niet dat de box door deze stichting gegeven wordt. *Stichting Jeugdsportfonds en Jeugdcultuurfonds Nederland*: deze stichting zorgt ervoor dat kinderen kunnen meedoen met sport en cultuur. Gezinnen kunnen een aanvraag doen per schooljaar, en de bijdrage wordt rechtstreeks overgemaakt naar de instelling waar het kind les heeft.

Deze stichtingen krijgen sinds 2016 een directe bijdrage uit de zogenaamde Klijnsma gelden. Het overige deel van de 40 miljoen euro dat staatssecretaris Klijnsma beschikbaar stelde voor armoedebestrijding onder kinderen is verdeeld over de burgerlijke gemeenten in Nederland.

Manieren waarop kerken helpen

Armoede is nadrukkelijk in beeld bij de kerkgenootschappen in Nederland. Het onderzoek 'Armoede in Nederland 2016' laat zien dat zo'n 78,4% van de kerkelijke diaconale organisaties betrokken is bij de ondersteuning van arme personen/huishoudens.

Dat kan op heel diverse manieren vormgegeven worden, zoals het deelnemen aan regionale en lokale netwerken. Met organisaties in de buurt, maar ook met andere kerken in

bijvoorbeeld een diaconaal platform. Of door zich te verdiepen in het gemeentelijk armoedebestrijdend beleid en uitvinden hoe de lokale, burgerlijke gemeente de Klijnsma-gelden besteedt. Die moeten rechtstreeks ten goede komen aan kinderen in armoede, maar dat gebeurt niet altijd.

Voorbeelden

Kerken zijn creatief in hun activiteiten voor kinderen uit gezinnen met een krappe beurs. Naast doorverwijzen naar andere organisaties en het actief zijn in lokale netwerken, hebben veel kerken een eigen activiteit voor kinderen. In Maarssen bieden de kerken een verjaardagsbox aan. Niet alle kinderen komen in aanmerking voor de box van Jarige Job, veel gezinnen vallen net buiten de regeling voor de Voedselbank. Die kinderen kunnen bij de kerk een verjaardagsbox aanvragen. Daar zitten voor de kleinere kinderen naast slingers en ballonnen een paar waardebonnen in: om een taart te kopen bij de lokale supermarkt en een cadeau uit te zoeken bij de speelgoedwinkel in Maarssen. De tieners krijgen een waardebonnetje om een feestje te geven bij de bowlingbaan. Een kerk in Haarlem zette een zakgeldproject op. Samen met een organisatie in de wijk bieden zij gezinnen die in de schuldhulpverlening zitten een activiteit in de vakanties aan: kinderen gaan een ochtend vuil prikken in de buurt en klusjes doen voor de burens. Daar krijgen ze van de kerk zakgeld voor. De dag erna krijgen ze een workshop over hoe je met geld omgaat. Ook is er een bijeenkomst met de ouders, met tips voor het geven van zakgeld. Hiermee bouwen ze én een band op met deze kinderen, hebben de kinderen twee leuke dagen in een lange vakantie waarin ze niet weg gaan, én geven ze hen kennis mee waar ze in hun verdere leven wat aan hebben. Kerken bieden kinderen iets leuks aan: een vakantietas voor de lange zomervakantie of een cadeau met Sinterklaas. Door de hele gemeente hierbij te betrekken zijn veel mensen diaconaal betrokken én krijgen de kinderen een extraatje waar thuis meestal geen geld voor is.

Voor meer informatie en voorbeelden
www.kerkinactie.nl/kinderenenarmoede

Dienen, delen en doen

Derk Jan Poel is diaconaal consulent Diaconaal Steunpunt Zwolle

Het twintigjarig bestaan van het Diaconaal Steunpunt was een goed moment om stil te staan en vooruit te kijken. Stilstaan bij al het moois dat gebeurt in kerken. En vooruitkijken door dit moois te delen en daarmee andere kerken te inspireren.

Het resultaat is een inspirerende bundel geworden met twintig diaconale ideeën. Er gebeurt veel op diaconaal gebied en het is belangrijk om dat met elkaar te delen en zo elkaar te inspireren. Ook dat is dienen, delen en doen. In deze bijdrage volgt een greep uit die mooie initiatieven.

Vakantiegeld delen

Deel je vakantiegeld en verdubbel het plezier! Dat is de gedachte achter Vakantiegeld delen, een actie die jaarlijks plaats vindt in onder andere Apeldoorn, Wageningen en Amersfoort. Door het weggeven van een deel van je vakantiegeld kunnen gezinnen, die van een heel laag inkomen moeten leven, toch op vakantie of een dagje uit. Binnen de deelnemende kerken worden de leden gevraagd (een deel van) hun vakantiegeld beschikbaar te stellen. Het geld dat zo is ingezameld wordt vervolgens verdeeld onder mensen, die het goed kunnen gebruiken. De adressen worden voorgedragen door diaconieën, wijkteams, inloophuizen en de voedsel- en kledingbank. De actie is steeds weer een groot succes. In 2017 was

de opbrengst van de actie in Apeldoorn ruim € 91.000. Dat is een bedrag om stil van te worden! Daarmee werden 1.194 mensen geholpen, waaronder 506 kinderen. Geweldig!

Opa en oma voor vluchtelingkinderen

Kinderen van vluchtelingen missen vaak hun opa en oma. Soms hebben ze hun grootouders moeten achterlaten in het land waar ze vandaan komen. En soms zijn hun opa en oma omgekomen tijdens een oorlog. Elk kind

heeft behoefte aan een opa en oma die een luisterend oor bieden en leuke dingen met ze ondernemen. En ook voor ouders van vluchtelingen kinderen is het fijn om terug te kunnen vallen op oudere mensen voor bijvoorbeeld praktisch advies en gezelligheid. Daarom worden in dit initiatief kinderen van vluchtelingen gekoppeld aan oudere mensen uit de kerk. Het kind komt vervolgens een dagdeel bij de opa en oma op bezoek. Samen maken ze er een leuke tijd van waarbij de opa en oma aandacht en gezelligheid geven. Activiteiten die ze samen kunnen doen, zijn bijvoorbeeld naar de kinderboerderij gaan, samen lezen of een cake bakken. Wanneer de kinderen én de opa's en oma's het leuk vinden, worden er meerdere ontmoetingen ingepland. Een oma deed bij de supermarkt haar boodschappen en hoorde opeens enthousiast roepen: 'Hé oma!'. Deze uitroep kwam van Mohammed,

het jongetje dat bij deze mevrouw op bezoek was geweest.

Startdag met de buurt

Rond het kerkgebouw van de Immanuelkerk in Amstelveen zijn 15 nieuwe eengezinswoningen en 20 appartementen voor vijftigplus-sers opgeleverd. De kerk heeft dit als aanleiding gebruikt om de buurt uit te nodigen voor een buurtfeest onder het motto: 'Bent u ook benieuwd wie uw nieuwe burens zijn?'. Door buurtbewoners uit te nodigen voor de jaarlijkse startzaterdag barbecue, kon deze gemeente concreet iets betekenen voor de buurt. Een fleurige uitnodiging met ballon en serpentine is huis-aan-huis verspreid. De aanmeldingen kwamen al snel binnen in de brievenbus van de kerk en via een speciaal e-mailadres. Er volgde een zonovergoten middag waar ruim honderd mensen heerlijk hebben gegeten van de barbecue en de salades waarvoor gemeenteleden hadden gezorgd. Door de ongedwongen sfeer konden de initiatiefnemers van het buurtfeest de omwonenden kennis laten maken met de activiteiten die zij voor de buurt doen: de koffieochtend, ontmoetingsmaaltijden, Alphacursus, maar ook een goed gesprek met of luisterend oor van de predikant.

Omkeercollecte

Bij de omkeercollecte haal je iets uit de collectezak in plaats van dat je er iets in doet. Op die manier worden gemeenteleden zich meer bewust waar het bij de collecte eigenlijk over gaat: geven van wat jij zelf hebt gekregen. Dat gaat over het delen van je tijd, talenten en geld. De omkeercollecte wil je daar concreet bij helpen. Er zijn verschillende varianten van de omkeercollecte. Zo heb je bijvoorbeeld een variant waarbij in de collectezakken kleine kaartjes zitten, met daarop een uitdaging voor de komende week. Bijvoorbeeld: 'nodig iemand in onze gemeente, die je niet of nauwelijks kent, uit voor de koffie'. Elke uitdaging geeft gemeenteleden de mogelijkheid om praktisch aan de slag te gaan met het omzien naar anderen. Op de website van het Diaconaal Steunpunt staat een handreiking voor het organiseren van een omkeercollecte. De handreiking

bevat ook een lijst met leuke en inspirerende opdrachten.

Kerk In Praktijk en Buurman en buurman

Bij Kerk in Praktijk (KIP) zetten gemeenteleden zich praktisch in voor buurtbewoners in Westbroek. Kerk in Praktijk heeft wel iets weg van de landelijke stichting Hulp in Praktijk. Heb je als inwoner van Westbroek dringend en onverwachts hulp nodig en weet je niet wie je daarvoor kunt vragen? Dan kun je bellen of mailen met KIP. De coördinator bekijkt samen met je de hulpvraag en koppelt deze aan een hulpaanbieder. Samen bespreken de hulpvrager en hulpgever wat er verder nodig is. In de afgelopen vijf jaar zijn er al heel veel mensen geholpen en waardevolle contacten gelegd.

Buurman & Buurman doen klussen bij mensen in de gemeente Barneveld die het niet zelf kunnen doen of zelf kunnen laten doen. Zo willen ze het leven van mensen aangenaam maken. Daarnaast vinden ze het fijn om concreet iets te doen voor een ander. Voorbeelden van klussen die ze kunnen uitvoeren, zijn het vervangen van kapotte lampen, snoeren en stekkers, het ophangen van foto's, schilderijen of planken, kleine fietsreparaties en klein tuin- en huisonderhoud.

Schaal van overvloed

In de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt in Groningen-Zuid staat een mooie schaal van overvloed in de hal van de kerk. Elke zondag vult een diaken voor aanvang van de dienst de schaal met het geld dat gegeven is. Gemeenteleden kunnen geld nemen uit de schaal van overvloed, om daarmee mensen in hun omgeving te helpen. Het bedrag en het doel wordt op een briefje geschreven om het gebruik ervan met de gemeente te delen en ook zodat er voor mensen gebeden kan worden. Gemeenteleden vullen zelf het geld in de schaal van overvloed weer bij.

Laat je inspireren

Dit is een greep uit de diaconale voorbeelden in de bundel 'Dienen, delen en doen. 20 inspirerende diaconale ideeën'. De bundel is als pdf te downloaden of te bestellen op www.diaconaalsteunpunt.nl/inspiratie/

'In staat van prediking'

Henk Meeuws is diaconaal onderzoeker en theoloog

Voor welverlichte kritische lieden lijkt het in alle redelijkheid duidelijk: bij een beetje fatsoenlijk modern geloof past geen ziel-tjeswinner! En wat doet de onfatsoenlijk modern gelovige Erik Borgman? Hij geeft zijn laatstverschenen boek de uitdagende titel 'Zielen winnen' mee!!

Meer dan een titel vormen deze twee woorden een motto, een program. De ziel is door velen als illusie afgedaan. Maar ja, daar kan kerk noch Borgman zich in vinden. Want volgens canon 1752 van het kerkelijk wetboek "behoort het heil van de zielen in de kerk altijd de hoogste wet te zijn"; en de Orde der Dominicanen, waartoe Borgman behoort, is nu net ingesteld "met het oog op de prediking en het heil van de zielen" (13). Dus probeert Borgman met heel zijn hart en ziel en heel zijn verstand al wie zoekt en verlangt te gidsen door de ruimte van onze ongrijpbare ziel.

De zoekende ziel zoeken

Bevrijd van de ziel als illusie kunnen we met Augustinus gaan vermoeden "dat de ziel die zoekt de ziel is die we zoeken"; de ruimte van onze ongrijpbare ziel is: "de ruimte van gelijktijdig weten en niet weten wie we zijn, zouden moeten zijn en bezig zijn te worden, van verlangen en niet weten waar dit verlangen op gericht is, van hunkering en betwijfelen of deze hunkering ooit vervuld zal worden [...] In deze ruimte gaan onvermoede mogelijk-

heden schuil" (17). Wie Borgmans publicaties kent, herkent grondtonen en thema's in wat hij nu presenteert met als ondertitel 'Op zoek naar kerk buiten de gebaande paden'. Daar zoekt en vindt Borgman vrijheid voor voluit leven: "De vrijheid van de ziel is de vrijheid in te gaan op wat zich aandient, je te laten bepalen door wat je overkomt en je zo op ongekende en onvoorspelbare wijze te laten omvormen en vernieuwen. Leven van wat komt, heb ik dat genoemd" (18).

Bundel van korte teksten

'Zielen winnen' bevat 27 korte teksten, sedert 2004 voor diverse gelegenheden geschreven, merendeels als lezing, overweging of preek. Op een heel persoonlijk 'Woord vooraf' volgt een inleiding over 'Onze ongrijpbare ziel'. Vóór het al even persoonlijke 'Nawoord' staat het 'Besluit' met als kopje 'In staat van prediking'. Dit 'Besluit' herneemt wat al aan het begin vermeld werd: dominicanen zijn er met het oog op de prediking; daarom heten zij ook Predikheren. Dat

betekent niet dat zij onophoudelijk preken moeten houden. "Authentieke prediking begint met het onderzoeken van hetgeen mensen verlangen, omdat dit verlangen hun antwoord is op de nabijheid van God en zijn rijk. Dit is vervolgens wat er doorzien en verkondigd moet worden: dat dit rijk begonnen is met Gods aanwezigheid die het verlangen van mensen wekt. Met lege handen staan is geen gebrek, maar het begin van een vervul-

ling die alle voorstellingen te boven gaat" (231-232).

Tussen 'Inleiding' en 'Besluit' bieden 25 hoofdstukjes telkens weer uitdagende, tegendraadse, ondersteboven gooierende, inspirende inzichten en uitzichten, keer op keer doorlicht door Borgmans eigen zoeken, verlangen, geloven, hopen en liefhebben... De eerste zes teksten zijn thematisch geordend: drie over religieus, m.n. dominicaans leven, drie over geloven. De teksten in de hoofdstukjes 7 t/m 24 zijn, van een paar afgezien, min of meer geordend naar het ritme van het kerkelijk jaar: van Advent en Kerstmis naar Pasen, Hemelvaart, Pinksteren, Drievuldigheidszondag, langs Petrus en Paulus en Maria Tenhemelopneming naar Allerheiligen.

Verlokkende grondtoon

In alle teksten hoor ik variaties op een (in ieder geval mij) verlokkende grondtoon. Die klinkt bv. in hoofdstuk 13 'Gevonden. Verborggen schat' zo: je zoekt je een ongeluk en vindt van alles. "Totdat je echt gevonden wordt en dan blijkt alles anders. Zoals de dominicaanse mysticus Johannes Tauler (1300-1361) zegt: 'Zodra wij op zoek zijn naar God, zoekt God op zijn beurt naar ons en het hele huis wordt ondersteboven gegooid'" (125). Of zoals in hfs. 6 over 'Geloven als begrepen worden' vernomen kan worden: "Binnen en buiten de kerk stelt men het vaak zo voor, dat christenen verstaan wat Bijbelverhalen te zeggen hebben en geloven dat wat zij zeggen waar is en goed, dus dat daaraan gevolg moet worden gegeven. Wat mij betreft echter schuilt het religieuze belang van woorden en teksten niet allereerst in mijn begrip ervan en de greep die ik er zo op krijg. Het schuilt veeleer in de ervaring erdoor begrepen te worden" (67). Of ook: "De poëzie van het christendom begrijpt mij zoals muziek mij soms begrijpt, zoals jazz mij begrijpt. Het gaat om het soort jazz die degenen die niet van jazz houden 'rotherrie' noemen. [...] In harmonieën kan iedereen muziek horen, maar horen en hoorbaar maken dat muziek juist schuilt in de dissonanten, dat is waarachtige muziek. Zoals naar Bijbelse overtuiging, met een formulering van de Ierse schrijver James Joyce (...), 'de tafelen der wet, gegraveerd in de taal

van de buiten de wet gestelden', de goddelijke Wet codificeren" (71). Het verlangen van mensen is die gecodificeerde Wet te kunnen ontcijferen, in menselijke dissonanten goddelijke muziek te mogen beluisteren, in de christelijke 'Umerwerthung aller Wehrte' (zoals wanneer bv. armen zalig worden geprezen) niet met Nietzsche een bron van ellende te kunnen zien, maar "Hoop [te] vinden waar slechts hopeloosheid lijkt te resten" (236). Dit verlangen van mensen brengt Borgman geheel dominicaans in een soort permanente staat van prediking: "Hineini – hier ben ik" (244).

Begenadigd predikheer

Borgman betoont zich in dit boek een begenadigd visionair predikheer. Soms beneemt mij dat wat de adem, en doet het mij - klein-gelovige - verlangen naar wat meer tastbaarheid: ik wil er wel graag de hand op kunnen leggen. Maar dan realiseer ik mij: wie wil weten wat het omverwerpend bijbels visioen in de praktijk kan betekenen kijke mét Borgman rond in de wereld, in en onder het gangbare, het verborgene en de donkerte. En anders kun je het altijd nog opzoeken in bv. Borgmans eerdere boek 'Leven van wat komt'. Ooit is om kerkpolitieke redenen actie ondernomen om Borgmans theologische loopbaan te blokkeren (vgl. 31). De in 'Zielen winnen' verzamelde gedegen theologische en authentiek vrome beschouwingen bieden hoop: Gods wegen zijn wonderbaar en zoals alle mensen leven ook (klein)gelovigen uit genade. Een aanrader dus deze publicatie voor geloof- en hoopzoekers. Zij voedt trouwens ook mijn hoop binnen afzienbare tijd van Borgman te mogen lezen wat nog komt: "...een groot boek waaraan ik werk en dat getiteld zal zijn 'Alle dingen nieuw: Een theologie van de 21ste eeuw'".

Erik Borgman, 'Zielen winnen. Op zoek naar kerk buiten de gebaande paden', Adveniat Baarn, 2016, paperback, 200 pag., ISBN 978.94.9209.348.6, prijs € 18,95.

Als God gebeurt

Hub Crijns is bestuurder Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad

Wie Jezus' leerling wordt, kan niet voorbijlopen aan de nood van mensen. Christenen worden geroepen tot dienst aan wie kwetsbaar zijn en tot inzet voor een betere wereld. 'Diaconie' wordt dit genoemd. Antoon Arens zoekt in het boek 'Als God gebeurt' naar de betekenis van het christelijk geloof en de inzet voor kwetsbare mensen.

Het boek is ontstaan vanuit de praktijk van Antoon Arens als vormingswerker diaconie voor het dekenaat Wetteren in België en daarvoor als medewerker van de vormingsdienst Bisdom Gent. Hij voerde gesprekken met groepen medegelovigen over de diaconie van de kerk.

Fundamenten van diaconie

'Diaconie' is de dienst vanwege de gemeenschap aan kwetsbare mensen. De eerste vier hoofdstukken staan stil bij enkele fundamentele vragen. Zoals vormen diaconie, liturgie en verkondiging het wezen van de kerk? Waarom klinkt het Bijbelse gebod tot naastenliefde zo veeleisend? Waarom is het belangrijk dat de inzet voor de medemens vertrekt van omgang met de Heer? Wat betekent een Bijbelse spiritualiteit van onze zorg voor de naaste concreet? Deze vier bezinnende hoofdstukken bieden geen hupklare recepten voor het diaconale werk. Het boek is geen handleiding. Wel vinden we een gelovige en spirituele onderbouwing voor

onze inzet voor de naaste. Het boek opent met een voorwoord door kardinaal Josef de Kesel.

Getuigen van God met daden van liefde

Het eerste hoofdstuk gaat in op de kerk als gemeenschap van gelovigen, die van God getuigt door de inzet voor kwetsbare mensen. Gelovigen zijn geroepen tot zegen voor de wereld. Die roeping ligt in God, die zich het lot van mensen aantrekt. God roept mensen en sterkt hen met de Geest. Al doende maakt God zich een volk tot zegen voor allen. God is ons mensen in Jezus dichtbij gekomen en Jezus verzamelt allen in een nieuw Israël. Zo is geloof liefde tot God en tot de mensen en diaconie is een act van geloof. Antoon Arens herhaalt met instemming het betoog van Henk Meeuws in zijn proefschrift 'Diaconie' dat er in de liefde tussen mensen altijd transcendentie steekt. Waar mensen elkaar liefhebben zijn zij in God en God in

hen. Maar hij volgt niet de omschrijving van Henk Meeuws om naastenliefde, ongeacht wie haar beoefent, ook eredienst te noemen. Daar is de act van christelijk geloof grondslag voor en christelijke naastenliefde is dan bewuste participatie aan Gods liefde (pag. 20).

Hij werkt dit vervolgens uit in de daden van liefde, waarmee mensen God liefhebben. Het tweede gebod is gelijk aan het eerste en is dus een heilige zaak. We bidden met da-

den, zien om naar Gods evenbeeld en Gods zoon. Diaconie is een waarmerk van geloof en geloof is een kenmerk van diaconie. De bronnen van de Bijbel of Paus Franciscus “spelen de liefde tot de naaste niet tegen de liefde tot God uit. De liefde tot God is en blijft het hart van ons geloof. Maar deze liefde is een totaalproject. We kunnen ze niet losmaken van onze omgang met elkaar. Mensen troosten, bijstaan, in hun waardigheid herstellen en moedig opkomen voor hun recht: ook dit staat in het hart van ons christen-zijn en Kerk-zijn.” (pag. 30).

Christelijke liefde en naastenliefde

De hoofdstukken twee, drie en vier gaan alle drie nader in op het mysterie van geloof als liefde tot God en tot de naaste. Dat dubbelgebed wordt uitvoerig door de auteur opgepakt en als het ware van drie kanten uit bekeken en doorgelicht. Interessant is dat hier eerder een theologische taal klinkt dan een handelingstaal. De christelijke liefde, de vreugde ervan, het liefhebben zonder boven- of ondergrens en zonder onderscheid is kern van geloven. Daarin kan liefde voor zichzelf niet ontbreken. Jezus bevestigt in zijn evangelie die kern van het dubbelgebed en hernieuwt tegelijkertijd. Zo wordt Jezus zowel bode van Gods liefde als wonder van Gods liefde en geeft hij ons zijn voorbeeld in de deugden van liefde: een vrij hart, het geweten, bekwaamheid en nederigheid. Het vierde hoofdstuk werkt de deugd nederigheid uit als woonplaats van de liefde. Nederigheid maakt gastvrij, verbonden, eerbiedig. Met de ogen van de Heer maakt nederigheid trouw en transparant.

Diaconale bezinning

Het vijfde en tevens laatste hoofdstuk wil antwoorden geven bij vragen, die rijzen bij het invullen van een diaconale agenda. Ook hier worden geen pasklare antwoorden gegeven, maar reflecties rond de praktijk van diaconie, waarbij teruggegrepen wordt op de eerste vier hoofdstukken. Het vijfde hoofdstuk valt weer uiteen in drie delen. Het eerste deel gaat in op diaconaal kerk-zijn vandaag en valt uiteen in twee reflecties. Kerk is dienst aan de wereld en diaconie is

tegelijk verkondiging en evangelisatie. Het tweede deel noemt gestalten van diaconie en omschrijft deze veelzijdige opdracht met begrippen als fraterniteit, gastvrijheid, presentie, gerechtigheid, verzoening en zorg voor de schepping. Het derde deel omschrijft hoe een gemeenschap naar een diaconale kerk kan groeien. Diaconie wordt eerst gezien vanuit drie miskenningen als aardsheid van het geloof, bron van geloof en act van geloof. Diaconie hangt samen met catechese, met liturgie, met geloven. En het ambt van de diaken wordt bij de reflectie betrokken.

Diaconie als hartslag van de kerk

Hoofthema van Antoon Arens is de band tussen diaconie en geloof. Er zijn vragen te stellen aan die band, en hij illustreert dit met het aanhalen van een Duitse vertelling. “Er waren eens twee oude dames. De ene heette Kerk en de andere Diaconie. Zegt de Kerk tegen de Diaconie: Jij moet vromer worden, mijn liefste, men merkt helemaal niet meer dat je bij mij hoort. De Diaconie antwoordt: Jij moet socialer worden, mijn beste, anders gelooft niemand dat je mijn zuster bent!. Verwijtend zegt de Kerk: Jij laat mij en mijn gemeenschap al veel te lang in de steek! De Diaconie antwoordt: Jij bekommert je ook niet meer om mij!” (pag. 159).

Het boek gaat in tegen deze vervreemding en zoekt de bronnen bij elkaar, die over de eenheid en het samen optrekken vertellen. Het is aan de gelovigen van nu om dat in daden van liefde waar te maken. “Dienen we de ander, dan dienen we de Heer. Niet minder dan de catechese en de liturgie is de diaconie erediens in de volle zin van het woord. Ook wanneer we omzien naar de gekwetste, keren we ons hart tot de Heer. De naaste liefhebben is Hem beminnen metterdaad. Het is een fundamentele act van ons geloof” (pag. 163).

Antoon Arens, *‘Als God gebeurt. Over christelijk geloof en inzet voor kwetsbare mensen’*, Halewijn 2018, ISBN nummer 978.90.8528.491.8, 200 pag., € 24,50.

Agenda & weetjes

Het Vaticaan laat van zich horen in de campagne ‘Share the Journey’. De sectie Migranten en vluchtelingen van de nieuwe Dicasterie Integrale Menselijke Ontwikkeling heeft voor de parochies een 20 puntenplan voor pastorale actie gepubliceerd. Het document geeft allerlei tips en suggesties voor wat parochies kunnen doen. Ook is er een 20 puntenplan voor het lobbyen richting Parlement en regering. Kijk voor de Engelse versies van deze documenten op: <https://migrants-refugees.va/20-action-points-migrants/>.

Armoede in Den Haag anno 2018, hoe ziet dat eruit? In oktober is het boekje *Armoede in Den Haag – signaleringsbrochure van de Protestantse Diaconie*, dat is aangeboden aan wethouder Bert van Alphen. Het boekje geeft een indruk van deze problematiek in Den Haag. Het is gratis te downloaden op <https://www.diaconiedenhaag.nl/uploads/files/Armoedebrochure.pdf>

De werkconferentie ‘Geloven in mensen’ wordt op 26 januari 2019 gehouden in de Christelijke Hogeschool Ede. Met medewerking van Don Ceder, Christen-Unie, Dick Couvee, predikant Pauluskerk, Cok Vrooman, Sociaal Cultureel Planbureau, Vincenza la Porta, Protestantse Kerk in Nederland, en Hub Vossen, Aalmoezenier Sociale Werken Bisdom Roermond. Het ochtendprogramma sluit af met enkele voorbeelden van diaconale inzet. In de middag zijn er deelsessies waarin deelnemers hun kennis en ervaring kunnen delen. De werkconferentie ‘Geloven in mensen’ heeft een toegangsprijs van € 12,50. Meer informatie: www.geloveninmensen.nl

De Pelgrimstocht Vastenactie 2019 wordt gehouden van donderdag 11 tot en met zaterdag 13 april 2019 in Weesp. Kijk verder op onze website www.vastenactie.nl. In de Vastentijd, van donderdag 7 maart tot en met Goede Vrijdag 19 april 2019, zijn in de Domkerk in Utrecht zogenoemde ‘hongerdoeken’ te zien, een eeuwenoude kunstvorm met grote zeggingskracht. Openingstijden: maandag tot en met vrijdag van 11.00 uur tot 16.00 uur; zaterdag van 11.00 uur tot 15.30 uur; zondag van 13.30 uur tot 16.00 uur. Elke donderdag is er om 14.00 uur een rondleiding. Toegang is gratis.

Op 22 maart 2019 wordt op het Dienstencentrum van de Protestantse Kerk te Utrecht door Kerk in Actie in samenwerking met de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) een diaconale training ‘leren geloven in diaconaal handelen’ voor predikanten en kerkelijk kader. Sprekers zijn ds. Sjaak Visser en dr. Henk Meeuws. Zie verder op www.kerkinactie.nl.

In het Bisdom Roermond wordt elk jaar diaconale dr. Poels Prijs uitgereikt, een initiatief van het Limburgs Diaconaal Fonds. Diaconale projecten en initiatieven kunnen zich tot het eind van dit jaar aanmelden. Vorig jaar ging de prijs naar het Consuminderhuis in Landgraaf. De Prijs wordt uitgereikt op 22 mei 2019. Meer informatie op: <http://www.bisdom-roermond.nl/inschrijving-poelsprijs-2019-geopend>

In het Aartsbisdom Utrecht wordt om de drie jaar de Ariëns Prijs voor Diaconie uitgereikt. Een initiatief van het Aartsbisdom Utrecht, de Diocesane Kerkelijke Caritas Instelling en het Ariëns-Comité. De inschrijving voor het aanmelden van diaconale initiatieven is geopend. Meer informatie op: <http://www.dkci-utrecht.nl/ariensprijs-2019/>

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diaconie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

Vanwege gestegen (porto)kosten wordt in 2019 de abonnementsprijs verhoogd naar € 30,00; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad,
Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch,
administratie@rkdiaconie.nl

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

De digitale plek van het tijdschrift is www.rkdiaconie.nl. Kijk voor diaconale voorbeelden en diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee. Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee:

Peter de Bie, Hub Crijns, Bob van Dillen, Trinus Hoekstra,
Wiebe van der Hout, Marc de Koning, Jan Maasen, Henk Meeuws,
Ernst Meijknecht, Hester Oosterbroek, DerkJan Poel, Veerle Rooze,
Mirjam Schuilenga, Pier Tolsma, Joep van Zijl.

Eindredactie: Hub Crijns.

Foto omslag: Hub Crijns.

Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: Hans van Eck (Impressio Communicatie)

Druk: Drukkerij De gebroeders Roggeband Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Geloven in mensen

De werkconferentie over armoede en schulden

Zaterdag 26 januari 2019
Christelijke Hogeschool Ede

Met onder anderen:

Don Ceder
ChristenUnie

Dick Couvee
Pauluskerk

Cok Vrooman
Sociaal Cultureel
Planbureau

Vincenza la Porta
Protestantse Kerk
in Nederland

Hub Vossen
Aalmoezenier sociale
werken Roermond

Vrijwilligers van PCI-en, diakens en vele anderen in de kerken weten dat er in Nederland nog steeds armoede bestaat en zetten zich met hoofd, hart en handen in om daar wat tegen te doen. Omdat ze geloven in mensen. Ieder mens telt en is even waardevol! Armoede en schulden botsen echter vaak met het leven zoals God dat bedoeld heeft. Op 26 januari organiseren kerken en kerkelijke organisaties een grote werkconferentie voor iedereen die

zich inzet voor mensen in armoede en/of schulden. Dit wordt een dag vol inspiratie, ontmoeting, verrassende sprekers, praktijkvoorbeelden en tips over hoe je betrokkenheid dichtbij mensen in nood invult. Het programma biedt, naast sprekers van naam en faam, een groot aantal specialistische en interactieve deelsessies, waar de deelnemers volop de gelegenheid krijgen kennis te delen, ervaringen uit te wisselen en elkaar te inspireren.

Mis deze confentie niet!

Ga voor meer informatie en aanmelding naar

www.geloveninmensen.nu

Meditatief

Arm zijn we niet

God, arm zijn we niet,
want we hebben een hoofd
en we hebben handen.
Arm zijn zij,
die geen ogen hebben om te zien
of geen handen om uit de mouwen te steken.

Wij hebben wel een taak van U gekregen, God,
de opdracht om blinden te laten zien,
om lammen te helpen met lopen,
om zieken weer gezond te maken.
Ons voorbeeld is daarbij Jezus,
die wij onze Heer mogen noemen.
Hij wordt nog steeds geboren
als de nieuwe mens
zich losmaakt van de oude
en op zoek gaat naar een medemens.

God, arm zijn we niet,
rijk zijn we niet.
Arm zijn we zonder uw genade
en rijk als U van ons houdt.
Rijk of arm, wij behoren U toe.

Onbekend, Peru

Uit: Jan Brock, 'Geef ons heden ons dagelijks brood - Bidden met de armen',
Nederlandse Missieraad, 's-Hertogenbosch, 2003, pag. 86-87.